

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Чеховська І. В., Самілик Л. О.

СІМЕЙНЕ ПРАВО
ПРАКТИКУМ

Ірпінь
2019

УДК 347.61/.64(075.8)

ББК 67.404.5я73

Ч-56

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Університету державної фіскальної служби України
(протокол № 3 від 28 березня 2019 р.)*

Рецензенти:

Никитченко Наталія Валеріївна, д.ю.н., доцент, завідувач кафедри господарського права та процесу Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України;

Наконечна Галина Ярославівна, к.ю.н., доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Чеховська І. В.

Ч-56

Сімейне право : практикум / І. В. Чеховська, Л. О. Самілик. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2019. – 132 с.

ISBN 978-966-337-524-3

Практикум підготовлений у межах програми підготовки здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня «Правове забезпечення приватно-комерційної діяльності» і відрізняється структурованістю, що проявляється у чіткому поділі на окремі модулі. Практикум з навчальної дисципліни «Сімейне право» є універсальним виданням, у якому комплексно охоплено найбільш важливі питання сімейно-правового характеру та структуровано різноманітні практичні завдання для студентів. Він складається із запитань і завдань для самоконтролю знань, тестових завдань різних типів, ситуаційних задач, творчих завдань, кросвордів.

Метою практикуму є формування у здобувачів вищої освіти системи науково-теоретичних та практичних знань із сімейного права, визначення та розуміння його понять, категорій та інститутів, формування практичних умінь і навичок щодо правильного тлумачення та застосування сімейно-правових норм, що регулюють сферу майнових та особистих немайнових сімейних відносин, а також вміння розв'язувати прикладні завдання та складати процесуально-правові документи для охорони і захисту прав та інтересів суб'єктів.

Розрахований на студентів, викладачів, аспірантів, науковців та широке коло зацікавлених осіб.

УДК 347.61/.64(075.8)

ББК 67.404.5я73

© Чеховська І. В., Самілик Л. О., 2019

© Університет державної фіскальної служби України, 2019

ISBN 978-966-337-524-3

ЗМІСТ

Передмова	4
<i>Модуль 1. Загальні засади сімейного права</i>	6
Тема 1. Поняття, предмет сімейного права.	
Генезис розвитку законодавства про шлюб та сім'ю.....	6
Тема 2. Принципи, методи та джерела сімейного права	13
Тема 3. Сімейні правовідносини	19
<i>Модуль 2. Правовідносини подружжя.</i>	
<i>Правовідносини батьків і дітей</i>	28
Тема 4. Шлюб	28
Тема 5. Особисті немайнові права і обов'язки подружжя.....	40
Тема 6. Законний правовий режим майна подружжя	45
Тема 7. Договірне регулювання майнових відносин подружжя	52
Тема 8. Визначення походження дитини	58
Тема 9. Майнові правовідносини батьків і дітей.....	67
Тема 10. Договірне регулювання відносин батьків щодо виховання та утримання дітей.....	75
Тема 11. Правовідносини за участі інших членів сім'ї та родичів.....	79
<i>Модуль 3. Форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.</i>	
<i>Сімейні відносини з іноземним елементом.....</i>	84
Тема 12. Усиновлення	84
Тема 13. Опіка та піклування над дітьми	94
Тема 14. Альтернативні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування	99
Тема 15. Сімейні відносини з іноземним елементом	106
Перелік питань з навчальної дисципліни	
«Сімейне право».....	111
Список використаних джерел.....	115

ПЕРЕДМОВА

Практикум з навчальної дисципліни «Сімейне право» підготовлений з урахуванням тематичного плану, передбаченого в робочій програмі навчальної дисципліни «Сімейне право», для студентів, які навчаються за спеціальністю 081 «Право» і здобувають перший (бакалаврський) рівень вищої освіти.

Практикум з навчальної дисципліни «Сімейне право» є універсальним виданням, у якому комплексно охоплено найбільш важливі питання сімейно-правового характеру та структуровано різноманітні практичні завдання для студентів. Він складається із запитань і завдань для самоконтролю знань, тестових завдань різних типів, ситуаційних задач, творчих завдань, кросвордів.

Метою практикуму є формування у здобувачів вищої освіти системи науково-теоретичних та практичних знань із сімейного права, визначення та розуміння його понять, категорій та інститутів, формування практичних умінь і навичок щодо правильного тлумачення та застосування сімейно-правових норм, що регулюють сферу майнових та особистих немайнових сімейних відносин, а також вміння розв'язувати прикладні завдання та складати процесуально-правові документи для охорони і захисту прав та інтересів суб'єктів.

Після вивчення курсу здобувачі вищої освіти повинні знати і вміти:

1. Рівень «знати». На цьому рівні особи, які навчаються, повинні засвоїти теоретичні положення, які визначаються робочою програмою навчальної дисципліни, відповідний нормативно-правовий матеріал та судову практику.

2. Рівень «вміти». Досягнення цього рівня пов'язане з формуванням первісних професійних навичок щодо: правової кваліфікації життєвих обставин; застосування норм сімейного права для вирішення спірних ситуацій; складання проектів окремих сімейно-правових договорів та процесуальних документів у письмовій формі.

Запитання і завдання для самоконтролю потребують від студентів розгорнутої відповіді, використання теоретичних знань з певної теми курсу, вміння наводити приклади, аналізувати відповідні правові джерела.

При вирішенні тестів необхідно звернути увагу на те, що в тесті може бути тільки одна правильна відповідь. Тести, в яких ставляться завдання дати визначення поняття, вважатимуться розв'язаними правильно, якщо студент наведе дефініцію. Тести, в яких ставляться запитання щодо продовження речення, вирішуються із застосуванням логіки, виходячи із поставленого запитання у тесті. Разом з тим представлені тести на відповідність та послідовність, при вирішенні яких потрібно встановити відповідність між визначенням та дефініцією, або ж розмістити відповіді відповідно до хронології їхнього існування.

Під час вирішення ситуаційних завдань потрібно уважно розглянути всі елементи задачі. Логічному і нормативному обґрунтуванню повинен відповідати кожний висновок, зроблений під час відповіді. У процесі розв'язання задач потрібно користуватися нормативно-правовими актами, а також літературними джерелами.

У творчих завданнях студентам надаються різні варіанти практичних завдань на складання порівняльних таблиць, дослідження зарубіжного досвіду, складання правових документів, написання доповідей, рефератів, аналіз судової практики. Вирішуючи творчі завдання, студент повинен проявити індивідуальний підхід, творчість та креативність.

Розгадування кросвордів, пошук слів сприяють розвитку кмітливості, мислення, дозволяють засвоїти знання, забезпечують самонавчання, вчать працювати з літературними джерелами, оскільки питання кросворду вимагають точності та чіткості формулювання понять, змушуючи студентів інтенсивно обмірковувати різні комбінації з використанням отриманих ними знань.

Практикум містить примірний перелік питань з сімейного права, а також перелік основних нормативно-правових актів та рекомендованої літератури, який може бути використаний студентами для виконання завдань і запитань для самоконтролю, під час вирішення задач, тестів, творчих завдань, кросвордів, а також сприятиме формуванню в них цілісного уявлення про сімейне право.

Запропонований практикум розраховано на студентів і викладачів, аспірантів, науковців, широке коло зацікавлених осіб.

МОДУЛЬ 1

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ СІМЕЙНОГО ПРАВА

Тема 1. Поняття, предмет сімейного права. Генезис розвитку законодавства про шлюб та сім'ю

План

1. Поняття, історичні форми, типи, види та функції сім'ї.
2. Поняття сімейного права. Предмет сімейного права.
3. Етапи становлення сімейного права в Україні.
4. Державна сімейна політика України.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття сімейного права як правової науки, навчальної дисципліни та галузі права і розкрийте його особливості.
2. Назвіть міжнародні нормативно-правові акти, у яких визначено право на захист сім'ї з боку держави і суспільства.
3. Охарактеризуйте чотири найбільш поширені точки зору на правову природу сім'ї.
4. Визначте недоліки юридичного визначення дефініції «сім'я», наведеного у ст. 3 Сімейного кодексу України.
5. Перші декрети про шлюб та сім'ю в Україні.
6. Перший Сімейний кодекс України 1919 року.
7. Основи законодавства СРСР і союзних республік про шлюб та сім'ю, Кодекс про шлюб та сім'ю України.

Тести

1. Сімейне право регулює:

- а) особисті немайнові відносини;
- б) майнові відносини;
- в) особисті немайнові відносини і майнові відносини;
- г) особисті немайнові відносини і впливаючі з них майнові відносини.

2. Шлюбні відносини в історичній кровноспорідненій сім'ї:

- а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами);
- б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми);
- в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі;
- г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.

3. Сім'я пуналуа:

- а) моногамна;
- б) екзогамна;
- в) полігамна;
- г) змішана.

4. У сім'ї пуналуа шлюбні відносини:

- а) допускаються по горизонталі (між братами і сестрами);
- б) допускаються по вертикалі (між батьками і дітьми);
- в) допускаються як по горизонталі, так і по вертикалі;
- г) обмежуються як по вертикалі, так і по горизонталі.

5. Сім'ю пуналуа в історичному розвитку замінює:

- а) кровноспоріднена сім'я;
- б) моногамна сім'я;
- в) парна сім'я;
- г) патріархальна сім'я.

6. Одношлюбність виникла:

- а) унаслідок загальної культури людського роду;
- б) з економічних причин;
- в) як примирення між чоловіком і жінкою;
- г) як найвища форма шлюбу.

7. Сімейне право побудоване за пандектною системою, яка припускає:

- а) наявність загальної і особливої частин;
- б) що сімейне право не є галуззю права, а входить у цивільне право як інститут;
- в) що сімейне право є самостійною галуззю права.

8. Парна сім'я:

- а) характеризується пануванням чоловіків;
- б) характеризується пануванням жінок;
- в) характеризується рівністю сторін.

9. Виберіть послідовність, що найбільш точно відображає історичний розвиток сім'ї:

- а) груповий шлюб, сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я;
- б) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, парна сім'я, моногамна сім'я;
- в) груповий шлюб, кровноспоріднена сім'я, сім'я пуналуа, моногамна сім'я, парна сім'я;
- г) груповий шлюб, сім'я пуналуа, кровноспоріднена сім'я, парна сім'я, моногамна сім'я.

10. Відповідному типу сім'ї підберіть правильне означення:

1. Нуклеарна	а) молодята живуть у сім'ї батьків чоловіка
2. Полігінія	б) спільно проживають батьки і діти
3. Поліандрія	в) шлюб однієї жінки та кількох чоловіків
4. Патрилокальна	г) шлюб одного чоловіка та кількох жінок

11. До відповідного етапу створення сім'ї оберіть правильне означення:

1. Утворення сім'ї	а) смерть одного із подружжя
2. Початок дітонародження	б) вступ у шлюб та відділення із сім'ї останньої дитини
3. «Порожнє гніздо»	в) народження першої дитини
4. Припинення існування сім'ї	г) вступ до першого шлюбу

12. Встановіть відповідність між функцією сім'ї та її означенням:

1. Функція первинного соціального контролю	а) економічна підтримка неповнолітніх та непрацездатних членів суспільства. Створення можливості зайнятості членів суспільства через сімейну економічну діяльність
2. Репродуктивна	б) сім'я регламентує поведінку своїх членів, взаємну відповідальність і зобов'язання у відносинах між ними, з урахуванням віку, займаного місця в структурі сім'ї і виконуваних ролей
3. Виховна	в) формування навичок суспільного життя. Соціалізація молодого покоління. Забезпечення культурної неперервності суспільства, передача новому поколінню суспільних норм та цінностей
4. Економічна	г) біологічне відтворення суспільства, підтримка та збереження репродуктивного здоров'я

13. Дайте визначення поняття «Сім'я в юридичному значенні – це ...».

14. Дайте визначення поняття «Сімейне право – це ...».

15. Продовжіть речення «Сімейне право є самостійною галуззю права і має ряд особливостей: ...»

Задачі

Задача 1. Голова адміністрації однієї з областей своїм розпорядженням зменшив до 16 років вік осіб, які укладають шлюб, а також затвердив Положення про усиновлення дітей, що залишилися без піклування батьків, яке передбачає спрощений порядок усиновлення дітей на території області. Прокурор області вніс протест на це рішення, посилаючись на те, що воно суперечить чинному законодавству.

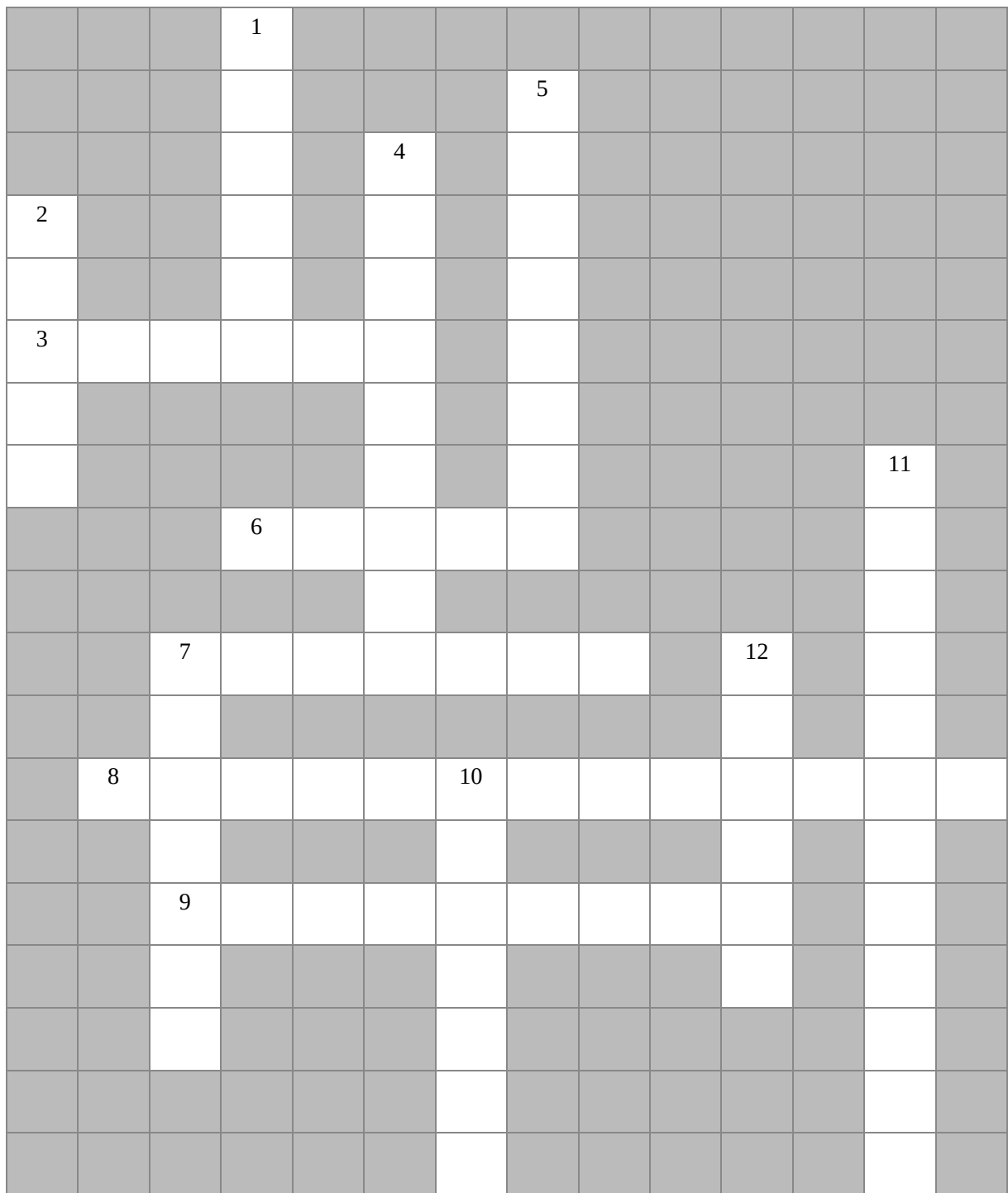
Чи обґрунтований протест прокурора? Чи мають право органи виконавчої влади суб'єктів України приймати нормативно-правові акти, що суперечать нормам сімейного законодавства?

Задача 2. Громадяни Тимофєєва і Демидов проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу декілька років. Потім між ними виник конфлікт, стосунки погіршилися і вони стали проживати роздільно. Через деякий час Тимофєєва звернулася до суду з позовом про поділ спільно нажитого майна (земельна ділянка, телевізор, холодильник, меблі).

Норми якої галузі права можуть бути застосовані судом для вирішення цієї суперечки?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Державна сімейна політика України: теоретико-правові підходи до розуміння сутності».
2. Підготувати доповідь на тему «Принципи державної сімейної політики України».
3. Підготувати доповідь на тему «Напрями державної сімейної політики України».
4. Провести порівняльну характеристику сімейних кодексів України 1919 і 1926 років.
5. Надати правову оцінку Кодексу законів про шлюб і сім'ю УРСР 1969 р.
6. Розгадати кросворд.

По вертикалі:

1. Особи, які мають родинні взаємини, зумовлені одруженням їхнього родича або особистим одруженням, тобто родичі одного подружжя (чоловіка) відносно родичів другого подружжя (дружини).

2. Історична форма сім'ї та шлюбних відносин, в яких членами подружнього союзу є один чоловік та одна жінка, однак їхні стосунки будуються виключно на особистісному факторі, не мають

економічного змісту, можуть легко розриватися і будуватися з іншими особами.

4. Історична форма сім'ї, заснована на шлюбі одного з декількома іншими індивідами.

5. Засіб заповнення прогалин у законодавстві, який полягає в застосуванні до нього іншої норми закону, яка регламентує подібні відносини.

7. Сукупність шлюбно-сімейних відносин, які складаються в сім'ї між чоловіком та дружиною, батьками і дітьми, іншими особами, які пов'язані між собою відносинами родинності або відносинами щодо виховання дітей.

10. Відносять до джерел сімейного права, врегульовує правовідносини за домовленістю сторін.

11. Вік, до настання якого дитина вважається малолітньою.

12. При вирішенні сімейного спору судом може враховуватись міра поведінки національної меншини, до якої належать сторони або одна з них.

По горизонталі:

3. Кровний зв'язок (кровна спорідненість) осіб, які походять один від одного або від спільного предка.

6. Коло осіб, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки.

7. Історична форма групової сім'ї, коли заборонено шлюбні зв'язки між членами одного родового шару спорідненої групи, тобто не можуть бути в подружньому зв'язку рідні брати і сестри; шлюбні зв'язки допускаються між іншими родичами, які належать до одного прошарку покоління.

8. Функція сім'ї, що полягає у продовженні роду.

9. Сім'я, членами стійкого подружнього союзу якої є виключно один чоловік та одна жінка; така сім'я виникає як економічна і соціальна ланка, характеризується формальними ознаками і захищається правопорядком.

Тема 2. Принципи, методи та джерела сімейного права

План

1. Місце сімейного права в системі права України.
2. Принципи сімейного права.
3. Методи сімейного права.
4. Джерела сімейного права.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть види джерел сімейного права за юридичною силою.
2. Що таке аналогія в сімейному праві?
3. Що таке звичай у сімейному праві і які правила його застосування?
5. Назвати галузі права України, в яких поряд із сімейним правом закріплені принципи захисту сім'ї, материнства і дитинства.
6. Назвати форми державної підтримки сім'ї.
7. Визначте роль договору в регулюванні сімейних відносин.
8. Роль судової практики в регулюванні сімейних відносин.
9. Дія сімейного законодавства в часі, просторі та за колом осіб.

Тести

- 1. Сімейний кодекс України регулює:**
 - а) особисті немайнові та майнові права і обов'язки подружжя;
 - б) підстави виникнення, зміст особистих немайнових і майнових прав та обов'язків батьків і дітей, усиновлювачів та усиновлених, інших членів сім'ї та родичів;
 - в) засади шлюбу;
 - г) все зазначене.
- 2. Малолітньою вважається дитина до досягнення нею:**
 - а) чотирнадцяти років;
 - б) дванадцяти років;
 - в) шістнадцяти років;
 - г) десяти років.

3. Принципами регулювання сімейних відносин є:

- а) урахування права на таємницю особистого життя їхніх учасників;
- б) державна підтримка сімей з дітьми;
- в) рівність учасників сімейних відносин;
- г) усе зазначене.

4. У сімейному праві існують такі способи правового регулювання:

- а) дозволи та заборони;
- б) дозволи та примус;
- в) дозволи, заборони, позитивне зобов'язання;
- г) виключно дозволи.

5. Родичами по прямій лінії не є:

- а) батько та син;
- б) дід і внук;
- в) рідні брат та сестра;
- г) бабуся і внучка.

6. Неповнолітньою вважається дитина у віці:

- а) від чотирнадцяти до шістнадцяти років;
- б) від дванадцяти до вісімнадцяти років;
- в) від чотирнадцяти до вісімнадцяти років;
- г) від десяти до шістнадцяти років.

7. Сімейний кодекс визначає, що сім'я є:

- а) первинним та основним осередком суспільства;
- б) особи, які спільно проживають;
- в) особи, які фактично ведуть спільне господарство;
- г) особи, які мають спільних дітей.

8. Джерелами сімейного права є:

- а) судова практика;
- б) судовий прецедент;
- в) адміністративний прецедент;
- г) звичай.

9. Відповідно до СК України правовий статус дитини має особа:

- а) до досягнення нею 16 років;
- б) до досягнення нею повноліття;
- в) до досягнення 17 років – для жінок і 18 років – для чоловіків;
- г) до досягнення нею 14 років.

10. Суб'єктами сімейного права можуть бути:

- а) фізичні особи;
- б) юридичні особи;
- в) фізичні та юридичні особи;
- г) державні органи.

11. Метод регулювання сімейного права може бути позначений як:

- а) дозвоільно-імперативний;
- б) дозвоільно-диспозитивний;
- в) диспозитивний;
- г) немає правильної відповіді.

12. Встановіть відповідність між визначенням та його дефініцією:

1. Дія сімейного законодавства у часі	а) поширюється на громадян України
2. Дія сімейного законодавства у просторі	б) набуває чинності після 10 днів після опублікування
3. Дія сімейного законодавства стосовно кола осіб	в) діє на всій території України
4. Зворотна сила сімейного законодавства	г) залежно від вказівки у самому законі

13. Розташуйте у хронологічній послідовності нормативно-правові акти сімейного права:

- а) Кодекс законів про сім'ю, опіку, шлюб і акти громадянського стану УРСР;
- б) Декрет Ради народних комісарів України «Про громадянський шлюб і про ведення книг запису актів громадянського стану»;

в) Закон України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану»;

г) Кодекс про шлюб та сім'ю України.

14. Продовжіть речення *«Принцип пріоритету сімейного виховання полягає в ...»*.

15. Доповніть твердження *«Звичай ...джерелом сімейного права»*.

Задачі

Задача 1. У лютому 2017 р. у юридичну консультацію звернулася громадянка Лещенко. Вона розповіла, що одружилася з Ніколаєнком у січні 2013 року. На початку сумісного життя чоловік був уважний до неї, дарував квіти, вони часто відвідували театр, музеї, ходили в гості. Але потім чоловік, на думку Лещенко, став приділяти їй менше уваги, вважаючи за краще проводити вільний час зі своїми друзями, без неї.

Лещенко просила пояснити їй, чи може вона правовими засобами примусити чоловіка ставитися до неї як і раніше, в перший рік шлюбу. Стосовно іншого до чоловіка претензій немає: зарплату віддає, алкоголем не зловживає, скандалів у сім'ї нема. Розірвати шлюб Лещенко не бажає.

Яку відповідь у такій ситуації можна було б дати Лещенко? Які відносини регулюються сімейним законодавством?

Задача 2. Громадянка Жукова зареєструвала шлюб з громадянином Івановим у червні 2013 року. У квітні 2014 р. до суду був направлений позов прокурора про визнання шлюбу між Жуковою та Івановим недійсним. Свої вимоги прокурор мотивував тим, що у 2012 р. Іванов зареєстрував шлюб з громадянкою Вакуленко, який до цього часу не розірвали. Під час реєстрації шлюбу Жуковою Іванов приховав від неї цю обставину. Відмітки в паспорті громадянина Іванова про перший шлюб не було. Паспорт Іванов отримав 2013 р. у зв'язку з втратою і під час його видачі в ньому не була зроблена відмітка про шлюб.

Який принцип сімейного права був порушений громадянином Івановим при укладанні шлюбу з громадянкою Жуковою? Норми якого закону підлягають застосуванню в цьому випадку? Чи має право прокурор вимагати визнання шлюбу недійсним у цій ситуації?

Задача 3. Біценко А. неодноразово висловлювала претензії своєму чоловіку з приводу його ставлення до сім'ї, вважаючи, що він недостатньо піклується про дружину і дітей. В обґрунтування своєї позиції вона наводила аргументи про невисокий дохід чоловіка за місцем державної служби і його небажання зайнятися підприємницькою діяльністю. Проте Біценко Д. вважав докори несерйозними і не бажав змінювати улюбленої професії, яка не приносить великого доходу. З цього приводу між подружжям виникали суперечки. У сім'ї Біценко Д. поводився гідно, піклувався про дітей, займався домашньою роботою. Проте дружина вважала його поведінку неправильною, такою, що руйнує сім'ю.

Переконавшись, що чоловік не збирається змінювати свою поведінку, вона подала заяву до органів опіки та піклування, в якій просила вплинути на поведінку чоловіка з метою збереження сім'ї.

Який, на Вашу думку, буде результат звернення А. Біценко до органів опіки та піклування?

Які принципи сімейного права порушено?

Якими органами здійснюється захист сімейних прав і за наявності яких підстав?

Задача 4. Подружжя Онишко перебували у зареєстрованому шлюбі протягом 10 років і мали від шлюбу двох дітей. Проте внаслідок зловживання алкогольними напоями чоловік часто наносив дружині тілесні ушкодження. Після чергового побиття дружина звернулася до суду з позовом про розірвання шлюбу. У суді чоловік щиро розкався і пообіцяв, що змінить свою поведінку. Суд ухвалою надав подружжю 2 місяці для примирення. Однак через півроку чоловік знову почав пиячити і дружина вимушена була знову звернутись до суду.

Яким принципом повинен керуватися суд при вирішенні справи?

Творчі завдання

1. Знайдіть у Сімейному кодексі України (2002 р.) статті, в яких:

- визначене поняття сім'ї;
- вказаний перелік суб'єктів сімейних правовідносин;
- наведений перелік родичів, відносини між якими не регулюються Сімейним кодексом України;
- визначений вік сімейної правоздатності та дієздатності;
- встановлений строк позовної давності.

2. У яких статтях Конституції України закріплено принципи сімейного права та принципи правового регулювання сімейних правовідносин? Наведіть приклади.

3. Знайдіть у Сімейному кодексі України норми імперативного і диспозитивного регулювання сімейних правовідносин.

4. Складіть схему родинних зв'язків за прямою низхідною лінією спорідненості.

5. Складіть перелік усіх відомих Вам видів відносин свояцтва.

6. Встановіть ступінь спорідненості між рідним дядьком і племінником; двоюрідними братами; троюрідними сестрами.

Тема 3. Сімейні правовідносини

План

1. Поняття, види та об'єкт сімейних правовідносин.
2. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
3. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
4. Захист сімейних прав та інтересів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть види сімейних правовідносин.
2. Охарактеризувати структуру сімейних правовідносин.
3. Соціальні регулятори сімейних правовідносин.
4. Зміст і особливості сімейних правовідносин.
5. Ознаки сімейних правовідносин.
6. Учасники (суб'єкти) сімейних правовідносин.
7. Форми захисту сімейних прав та інтересів.
8. Назвіть основні засади здійснення сімейних прав.
9. Назвіть основні засади виконання сімейних обов'язків.
10. Наведіть перелік способів захисту сімейних прав та інтересів.
11. Поняття та види строків у сімейному праві.
12. Строки позовної давності.

Тести

- 1. Сімейні відносини регулюються:**
- а) Цивільним кодексом;
 - б) Сімейним кодексом та іншими нормативно-правовими актами;
 - в) виключно Сімейним кодексом;
 - г) виключно шлюбним договором.

2. Сімейний кодекс регулює серед інших відносини між:

- а) тіткою, дядьком та племінниками;
- б) двоюрідними братами та сестрами;
- в) мачухою, вітчимом та падчеркою, пасинком;
- г) батьками чоловіка та його дружиною.

3. Родичами за прямою лінією спорідненості є:

- а) неповнорідні брат і сестра;
- б) двоюрідні брати;
- в) дядько та племінники;
- г) бабуся і внуки.

4. За своєю природою відносини, що становлять предмет сімейного права, поділяють на:

- а) особисті та майнові;
- б) абсолютні та відносні;
- в) визначені та невизначені;
- г) довгострокові та короткострокові.

5. Відносини між одним із подружжя і кровними родичами іншого з подружжя або між родичами обох із подружжя, що виникають зі шлюбу, – це:

- а) родичі за прямою лінією;
- б) свояцтво;
- в) спорідненість;
- г) зведені родичі.

6. Позовна давність у сімейному праві застосовується до вимоги про:

- а) про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, якщо вимога заявлена після розірвання шлюбу;
- б) про розірвання шлюбу чи визнання його недійсним;
- в) стягнення аліментів;
- г) скасування усиновлення та визнання його недійсним.

7. Сімейні відносини:

- а) регулюються виключно законом;
- б) можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їхніми учасниками;
- в) можуть бути врегульовані за домовленістю (договором) між їхніми учасниками виключно у випадках, передбачених законодавством;
- г) не можуть бути врегульовані законодавством.

8. Дитина, що досягла 14 років, має право звернутися за захистом своїх прав у:

- а) суд;
- б) ООН;
- в) прокуратуру;
- г) Конституційний суд.

9. Встановіть відповідність між обраними дефініціями:

1. Внутрішні сімейні правовідносини	а) імперативно-диспозитивний
2. Зовнішні сімейні правовідносини	б) особисті немайнові та майнові відносини, які впливають зі шлюбу, споріднення, усиновлення, опіки та піклування, прийняття дитини в сім'ю для виховання та з інших підстав, які не заборонені законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства і базуються на рівності та майновій самостійності їхніх учасників
3. Предмет сімейного права	в) правовідносини між членами сім'ї
4. Метод сімейного права	г) правовідносини, які визнаються сімейними, хоча вони виникають за межами сім'ї

10. Встановіть відповідність між юридичним фактом та його нормативним вираженням:

1. Правоутворюючі	а) укладення шлюбу, визнання батьківства
2. Правозмінюючі	б) сім'я створюється на підставі шлюбу, кровного споріднення, усиновлення, а також на інших підставах, не заборонених законом і таких, що не суперечать моральним засадам суспільства
3. Правоприпиняючі	в) припинення шлюбу, позбавлення батьківських прав
4. Юридичний факт, як основний стан	г) відновлення шлюбу

11. Встановіть відповідність між типом сімейних відносин та їхнім матеріальним визначенням:

1. Відносні, які мають абсолютний характер захисту	а) особисті немайнові права подружжя
2. Абсолютні з ознаками відносних	б) право спільної сумісної власності на майно подружжя
3. Відносні	в) подружжю на праві власності належить певне майно
4. Абсолютні	г) право батьків на виховання дітей

12. Складіть відповідність між видами та характеристикою строків у сімейному праві:

1. За точністю визначення	а) законні строки, договірні строки
2. За можливістю бути зміненими за згодою сторін	б) строки здійснення прав, строки захисту цивільних прав
3. За своїм призначенням	в) імперативні й диспозитивні
4. Залежно від того, ким установлені строки	г) абсолютно визначені, відносно визначені, невизначені

Задачі

Задача 1. Вербицька О. звернулася з позовом про визнання недійсним свідоцтва про право спадкування майна, що залишилося після смерті її єдинокровної сестри Талої А., посилаючись на те, що нотаріальна контора безпідставно видала свідоцтво на все майно лише на одного повнорідного брата Талої А. – Талого О. Сама позивачка виховувалася в іншій сім'ї і стосунків з Талою А. не підтримувала. Аналогічний позов подав і зведений брат Талої А. – Василенко Т.

Як вирішаться позови? Які види родинних та інших (яких саме?) зв'язків Ви можете встановити? Який ступінь спорідненості між зазначеними особами?

Задача 2. Громадяни Прокопенко С. та Пух Т. протягом трьох років проживали в одній квартирі та вели спільне господарство. Під час спільного проживання через рік у них народився син. Після народження дитини Пух Т. почав систематично зникати з дому, і вихованням дитини займалася мати. Вона працювала директором приватного підприємства, а тому коштів на проживання та на все необхідне вистачало. Згодом на власні кошти Прокопенко С. купила дачу та автомобіль. Дізнавшись про це, Пух Т. заявив, що бажає постійно проживати з нею та сином. На це вона відповіла, що після всього не бажає мати з ним нічого спільного і з того часу вони почали жити окремо. Однак через два роки Прокопенко С. звернулася до суду з позовом про стягнення з Пуха Т. аліментів на утримання дитини.

Які способи захисту своїх прав можуть використовувати Прокопенко С. та Пух Т.? При вирішенні задачі розгляньте усі можливі ситуації:

а) позов Прокопенко С. до Пуха Т. про стягнення аліментів, якщо Пух Т. записаний батьком дитини;

б) позов Пуха Т. про розподіл майна між ним та Прокопенко С., оскільки вони протягом трьох років перебували у фактичних шлюбних відносинах;

в) позов Прокопенко С. до Пуха Т. про стягнення коштів на утримання.

Задача 3. У квітні 2015 р. Савченко після повернення з тривалого відрядження дізнався, що рік тому (у квітні 2014 р.) його дружина продала без його згоди житловий будинок, що належить їм на праві спільної власності. Незадоволений цим Савченко негайно зажадав від неї розірвання договору купівлі-продажу. Проте дружина відповіла відмовою і заявила, що вимушена була продати будинок через обмежені матеріальні обставини та у зв'язку з необхідністю придбання нової автомашини. Вона також пояснила, що не змогла погодити з ним це питання внаслідок його тривалої відсутності, а виручені від продажу будинку гроші вже витрачені, що не дає змоги вирішити питання про розірвання договору купівлі-продажу. Переконавшись, що його прохання виявилися безрезультатними, Савицький у жовтні 2015 р. підготував позовну заяву до суду про визнання договору купівлі-продажу житлового будинку недійсним. Проконсультувавшись із цього приводу у знайомого юриста, дружина пояснила Савченку, що його звернення до суду буде безрезультатним, оскільки вже пропущений строк позовної давності. Вирішивши з'ясувати обґрунтованість такої позиції, Савченко звернувся в юридичну консультацію.

Які норми сімейного і цивільного права повинні бути застосовані в цій ситуації?

Чи поширюється позовна давність на вимоги, які впливають із сімейних відносин? Як визначається в таких випадках строк позовної давності? Яке роз'яснення повинні дати Савченку в юридичній консультації?

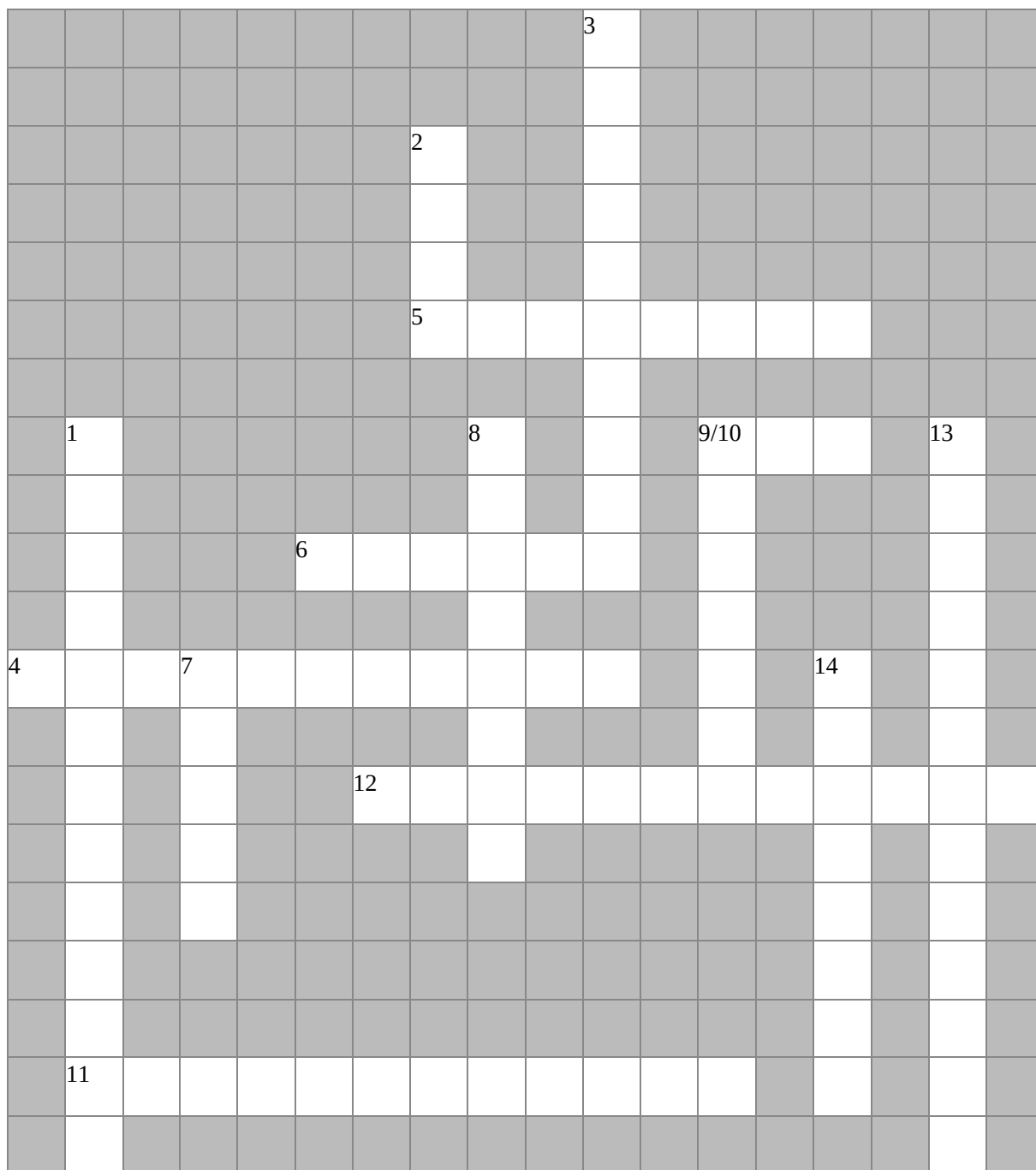
Задача 4. Після розлучення Іщук більше чотирьох років не ставила питання про стягнення з колишнього чоловіка аліментів на утримання неповнолітнього сина, оскільки мала високий дохід за місцем роботи в комерційному банку і не потребувала матеріальної допомоги. Проте 2018 р. після ліквідації банку вона стала безробітною і попросила Іщука виплачувати їй щомісяця по 1500 грн на утримання сина. Протягом трьох місяців Іщук під різними приводами ухилявся від вирішення цього питання, а потім прямо відмовився укласти договір про виплату аліментів у

добровільному порядку. На погрозу дружини звернутися до суду він також не прореагував, заявивши, що необхідно було подати позовну заяву про це протягом року після розірвання шлюбу, а тепер вона вже не буде задоволена з формальних причин (у зв'язку із закінченням встановлених законом строків).

Як слід вчинити Іщук у ситуації, що склалася? Чи встановлений СК строк позовної давності для стягнення аліментів?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Самозахист сімейних прав батьків і дітей».
2. Підготувати доповідь на тему «Охорона і захист сімейних прав та інтересів нотаріусом».
3. Підготувати доповідь на тему «Строки в сімейному праві».
4. Знайти в Сімейному кодексі України статті, що містять строки, вказавши види цих строків.
5. Навести приклади зі статей Сімейного кодексу України, що містять юридичні факти:
 - правопороджуючі;
 - правозмінюючі;
 - правоперешкоджаючі;
 - правоприпиняючі;
 - правопоновлюючі.
6. Складіть схему підстав виникнення сімейних правовідносин.
7. Розгадати кросворд.

По вертикалі:

1. Юридичні факти, які змінюють сімейні правовідносини, що вже існували.

2. Скільки років діє позовна давність у справах про визнання материнства, починаючи від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися, що є матір'ю дитини?

3. Застосування особою засобів протидії, які не заборонені законом та не суперечать моральним засадам суспільства.

7. Певний період чи момент часу, з яким пов'язані юридичні наслідки.

8. Основні засади, керівні ідеї, відповідно до яких здійснюється правове регулювання сімейних суспільних відносин.

10. Учасник сімейних правовідносин.

13. Метод правового регулювання, що впливає на поведінку суб'єктів шляхом надання дозволів, вільного визначення мети та власного вибору учасниками сімейних відносин своєї поведінки.

14. Вид правовідносин, які визнаються сімейними, хоча вони виникають за межами сім'ї.

По горизонталі:

4. Основне джерело сімейного права, що визначає основні засади всієї правової системи держави.

5. Один із суб'єктів захисту сімейних прав, що стосуються переважно договірних зобов'язань.

6. Законодавчо забезпечена можливість особи використовувати правоохоронні засоби для відновлення свого порушеного права або його визнання.

9. Орган, що здійснює основну форму захисту сімейних прав.

11. Мінімальний вік особи, з якого можна особисто реалізувати своє право на звернення до суду в визначених випадках.

12. Метод правового регулювання, що впливає на поведінку суб'єктів шляхом застосування певних владних примусів.

МОДУЛЬ 2

ПРАВОВІДНОСИНИ ПОДРУЖЖЯ. ПРАВОВІДНОСИНИ БАТЬКІВ І ДІТЕЙ

Тема 4. Шлюб

План

1. Поняття шлюбу та його ознаки.
2. Правова природа шлюбу.
3. Порядок укладання шлюбу.
4. Визнання шлюбу недійсним.
5. Поняття і підстави припинення шлюбу.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. У чому полягає сутність договірної концепції шлюбу?
2. Що таке негативні умови укладання шлюбу?
3. Визначте перелік перешкод для укладення шлюбу.
4. Яке правове значення має обізнаність наречених зі станом здоров'я одне одного?
5. Який порядок подання заяви про реєстрацію шлюбу?
6. Назвіть правові наслідки відмови нареченої, нареченого від укладення шлюбу.
7. Державна реєстрація шлюбу.
8. Назвіть підстави абсолютної недійсності шлюбу.
9. Які обставини зумовлюють безумовну оспорюваність шлюбу?
10. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.
11. Розірвання шлюбу в суді.
12. Правові наслідки розірвання шлюбу.
13. Режим окремого проживання подружжя.

Тести

1. Шлюбом є:

- а) сімейний союз двох осіб незалежно від статі, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану;
- б) сімейний союз жінки та чоловіка незалежно від реєстрації у державному органі реєстрації актів цивільного стану;
- в) сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану;
- г) сімейний союз жінки та чоловіка, що досягли шлюбного віку, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану.

2. Однією із умов вступу до шлюбу є:

- а) досягнення особами, що бажають вступити у шлюб, шлюбного віку;
- б) наявність спільної дитини у осіб, які бажають вступити у шлюб;
- в) наявність фіксованої заробітної плати у осіб, які бажають вступити у шлюб;
- г) досягнення жінкою і чоловіком, що бажають вступити у шлюб, 17 і 18 років, відповідно.

3. Шлюбний вік в Україні:

- а) 17 років для жінок, 18 років для чоловіків;
- б) 18 років як для чоловіка, так і для жінки;
- в) 17 років як для чоловіка, так і для жінки;
- г) 18 років для жінок, 17 років для чоловіків.

4. Виключний мінімальний шлюбний вік в Україні:

- а) 14 років для жінок, 16 років для чоловіків;
- б) 18 років як для чоловіка, так і для жінки;
- в) 17 років як для чоловіка, так і для жінки;
- г) 16 років як для чоловіка, так і для жінки.

5. Максимальний шлюбний вік в Україні:

- а) законодавчо не встановлений;
- б) 60 років для жінок, 62 роки для чоловіків;
- в) 75 років як для чоловіків, так і для жінок;
- г) встановлений Закон України «Про шлюбний вік в Україні».

6. Після подання заяви і до реєстрації шлюбу чоловік та жінка, що бажають вступити у шлюб, є:

- а) молодятами;
- б) свояками;
- в) нареченими;
- г) подружжям.

7. Державна реєстрація шлюбу засвідчується:

- а) згодою чоловіка та жінки;
- б) свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України;
- в) свідоцтвом про шлюб, зразок якого затверджують державні органи реєстрації актів цивільного стану;
- г) печаткою в паспорті про реєстрацію шлюбу.

8. Місцем реєстрації шлюбу є:

- а) місце виїзної церемонії;
- б) відповідна Рада народних депутатів;
- в) місце проживання чоловіка та жінки, які бажають вступити у шлюб за заявою їхніх батьків;
- г) приміщення державного органу реєстрації актів цивільного стану.

9. Реєстрація шлюбу здійснюється:

- а) після спливу одного місяця з дня подання заяви, але в межах трьох місяців;
- б) після спливу одного місяця з дня подання заяви і лише в його межах;
- в) після спливу одного місяця з дня подання довідки про стан здоров'я, але в межах трьох місяців;
- г) в межах трьох місяців з дня подання заяви.

10. При реєстрації шлюбу подружжя не може вибрати як спільне прізвище:

- а) прізвище дружини;
- б) прізвище чоловіка;
- в) подвійне прізвище;
- г) потрійне, якщо хтось із них вже мав подвійне до шлюбу.

11. Однією з підстав припинення шлюбу є:

- а) розірвання шлюбу;
- б) виїзд одного із подружжя на постійне місце проживання за кордон;
- в) смерть батька/матері одного із подружжя;
- г) набрання чинності рішенням суду.

12. Шлюб може бути розірваний:

- а) протягом трьох місяців з дня подання спільної заяви подружжя;
- б) протягом одного місяця з дня подання спільної заяви подружжя;
- в) протягом двох місяців з дня подання заяви одним із подружжя;
- г) після строку на примирення.

13. Шлюб не може бути розірваний:

- а) протягом вагітності дружини та протягом трьох років після народження дитини;
- б) протягом трьох років після реєстрації шлюбу;
- в) протягом року після реєстрації шлюбу;
- г) протягом вагітності дружини та протягом одного року після народження дитини.

14. Сепарація – це:

- а) інститут розірвання шлюбу;
- б) інститут припинення шлюбу;
- в) інститут окремого проживання подружжя;
- г) інститут шлюбу.

15. Фіктивний шлюб – це:

- а) шлюб, зареєстрований з особою, яка одночасно перебуває в іншому зареєстрованому шлюбі;
- б) шлюб, зареєстрований з особою, визнаною недієздатною;
- в) шлюб, зареєстрований без вільної згоди чоловіка і жінки;
- г) шлюб, зареєстрований з певною вигодою, без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя.

16. Шлюб є недійсним:

- а) від дня його державної реєстрації;
- б) від дня набрання чинності рішення суду;
- в) від дня проголошення рішення суду про недійсність шлюбу;
- г) від дня реєстрації недійсності шлюбу державним органом реєстрації актів цивільного стану.

17. Якщо один із подружжя помер до набрання чинності рішення суду про розірвання шлюбу, вважається:

- а) шлюб припинився внаслідок його розірвання;
- б) шлюб є дійсним;
- в) шлюб є таким, що не був розірваний у встановлені строки;
- г) шлюб припинився внаслідок смерті.

18. Розірвання шлюбу засвідчується:

- а) згодою чоловіка та жінки;
- б) свідоцтвом про розірвання шлюбу, зразок якого затверджує Кабінет Міністрів України;
- в) свідоцтвом про розірвання шлюбу, зразок якого затверджують державні органи реєстрації актів цивільного стану;
- г) печаткою в паспорті про розірвання шлюбу.

19. Однією з підстав розірвання шлюбу ОРАЦС за заявою одного із подружжя є:

- а) смерть другого із подружжя;
- б) набрання чинності рішення суду;
- в) виїзд одного із подружжя на постійне місце проживання за кордон;
- г) визнання другого із подружжя безвісно відсутнім.

20. Розірвання шлюбу в судовому порядку здійснюється:

- а) за заявою подружжя, яке має дітей;
- б) за позовом одного із подружжя, але лише в тих випадках, коли є аліментна вимога;
- в) якщо один із подружжя – недієздатна особа;
- г) в усіх випадках.

21. Особи, які бажають зареєструвати шлюб, повинні досягти шлюбного віку:

- а) на день подачі заяви;
- б) на день заручин;
- в) на день реєстрації шлюбу;
- г) на день прийняття рішення укласти шлюб.

22. Особи, які подали заяву про реєстрацію шлюбу:

- а) повинні повідомити одна одну про стан свого здоров'я;
- б) можуть повідомити одна одну про стан свого здоров'я;
- в) повинні обов'язково пройти медичний огляд;
- г) повинні повідомити одна одну про стан свого здоров'я лише у разі наявності психічних захворювань.

23. Встановіть відповідність між визначенням та дефініцією:

1. Зумовлене настанням певних юридичних фактів припинення правовідносин, які виникли між подружжям із юридично оформленого шлюбу	а) фіктивний шлюб
2. Окреме проживання подружжя	б) недійсність шлюбу
3. Правова санкція, яка застосовується до подружжя внаслідок порушення ними встановлених законом умов укладення шлюбу і яка передбачає втрату таким шлюбом правової сили	в) сепарація
4. Шлюб укладено жінкою та чоловіком або одним із них без наміру створення сім'ї та набуття прав та обов'язків подружжя	г) припинення шлюбу

24. Розташуйте у хронологічній послідовності етапи утворення сім'ї:

- а) реєстрація шлюбу;
- б) подання заяви про реєстрацію шлюбу;
- в) сплив місячного терміну;
- г) ознайомлення осіб, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, з умовами його укладення та перешкодами до цього, встановленими законом, про їхнє право укласти шлюбний договір, їхні права та обов'язки щодо взаємного утримання, право укласти договір про надання утримання.

25. Доповнити речення *«Судовий збір за розірвання шлюбу в позовному провадженні _____ розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб».*

26. Продовжити речення *«Шлюб не може бути розірвано протягом ...».*

27. Надати визначення поняттю *«Режим окремого проживання подружжя – це...».*

Задачі

Задача 1. У лютому 2015 року 85-річний Білоусов і 52-річна Курасова домовилися зареєструвати шлюб за умови забезпечення Курасовою належного догляду за Білоусовим, за що останній обіцяв залишити за нею після смерті у спадок свою приватизовану квартиру. Після державної реєстрації шлюбу Курасова була зареєстрована за місцем проживання Білоусова. Через два місяці після цього вона припинила виконувати подружні обов'язки і доглядати за Білоусовим, а з 2017 року фактично перестала проживати разом з ним.

У зв'язку з цим Білоусов подав до суду позов про визнання шлюбу з Курасовою недійсним, пославшись на те, що шлюб був укладений фіктивно, сторони підтримували сімейні відносини нетривалий час, між ними є значна різниця у віці.

Яке рішення повинен ухвалити суд за позовом Білоусова?

Задача 2. Після подання до органу РАЦСу заяви про укладення шлюбу Петров і Карпенко звернулися в місцеву поліклініку з проханням провести медичне обстеження і дати висновок з приводу можливої статі їхньої майбутньої дитини. Головний лікар поліклініки відмовив у цьому проханні, пославшись на те, що поліклініка не проводить обстеження і не дає консультації з таких питань.

Дайте оцінку рішення головною лікаря. У яких випадках закон передбачає можливість медичного обстеження осіб, які одружуються? Якими нормами СКУ регламентуються ці питання?

Задача 3. Анатолій Соболев вирішив одружитися з Інною Гатченко, яка по батькові була його сестрою. Мати Інни Гатченко не перебувала у шлюбі з батьком Анатолія Соболева, але при народженні Інни за спільною заявою її матері та батька Анатолія було встановлене батьківство, тобто батько Анатолія визнав Інну як свою рідну дочку, про що був зроблений новий запис у книзі реєстрації народжень.

Посилаючись на відповідні правові норми, поясніть, чи можливе укладання шлюбу між Анатолієм Соболевим та Інною Гатченко.

Задача 4. Матюшенко і Бокова подали до органу ДРАЦСу заяву про реєстрацію шлюбу. Через декілька днів до завідувача відділу ДРАЦСу звернулася громадянка Мішина. Вона просила у жодному разі не реєструвати шлюб Матюшенка з Боковою, оскільки вже декілька років жила разом із Матюшенком. У них дружня сім'я, є спільна донька трьох років, хоча їхній шлюб не зареєстрований. Матюшенко встановив батьківство стосовно доньки.

Які роз'яснення повинен дати завідувач відділу ДРАЦСу Мішиній? Чи має право орган відмовити Матюшенкові та Боковій у державній реєстрації шлюбу?

Задача 5. Тимурова до заміжжя перенесла важку операцію і, відповідно до висновку лікарів, не могла мати дітей. Одружуючись із Тищенком, вона цей факт від нього приховала. Щодо

проходження медичного обстеження перед реєстрацією шлюбу вони не домовлялися. Тищенко, який дуже хотів мати дітей, дізнався про недуг дружини через декілька місяців після реєстрації шлюбу. Тищенко вирішив написати скаргу до органу РАЦСу, вищого за рівнем, на відділ ДРАЦСу, що зареєстрував їхній шлюб з Тимуровою, який, на його думку, не виконав свого обов'язку – не з'ясував, який стан здоров'я жінки.

Чи підлягає скарга Тищенка задоволенню? Чи є підстави для визнання шлюбу недійсним? У зв'язку з яким захворюванням одного з подружжя і за яких обставин шлюб може бути визнаний недійсним?

Задача 6. Краско, який перебував у другому шлюбі з Шульгою, розірвав і цей шлюб. Після цього Шульга дізналася, що Краско до одруження з нею перебував у зареєстрованому шлюбі з Райдужною і не розривав його. Шульга звернулася в юридичну консультацію з проханням роз'яснити їй, що може змінитися в результаті встановлення цього факту.

Яку відповідь ви можете дати Шатровій?

Задача 7. Громадянин Линник подав до суду заяву про розірвання шлюбу з громадянкою Івшиною, вказавши, що через місяць після реєстрації шлюбу їхні подружні стосунки фактично припинилися. Івшина народила сина, який помер, не проживши і трьох місяців. Суддя, з'ясувавши, що Івшина на розірвання шлюбу згоди не дає, відмовив Линнику в прийнятті позовної заяви і запропонував знову звернутися до суду через 10 місяців.

Чи правильно вчинив суддя?

Задача 8. Подружжя Коваленків звернулося до органу ДРАЦСу із заявою про розірвання шлюбу. Завідувач органу ДРАЦСу відмовився задовольнити їхню вимогу і запропонував звернутися до суду, оскільки Коваленко мав усиновлену дитину у віці восьми років. Проте суддя також відмовив у прийнятті заяви і запропонував Коваленкові знову звернутися у відділ ДРАЦСу.

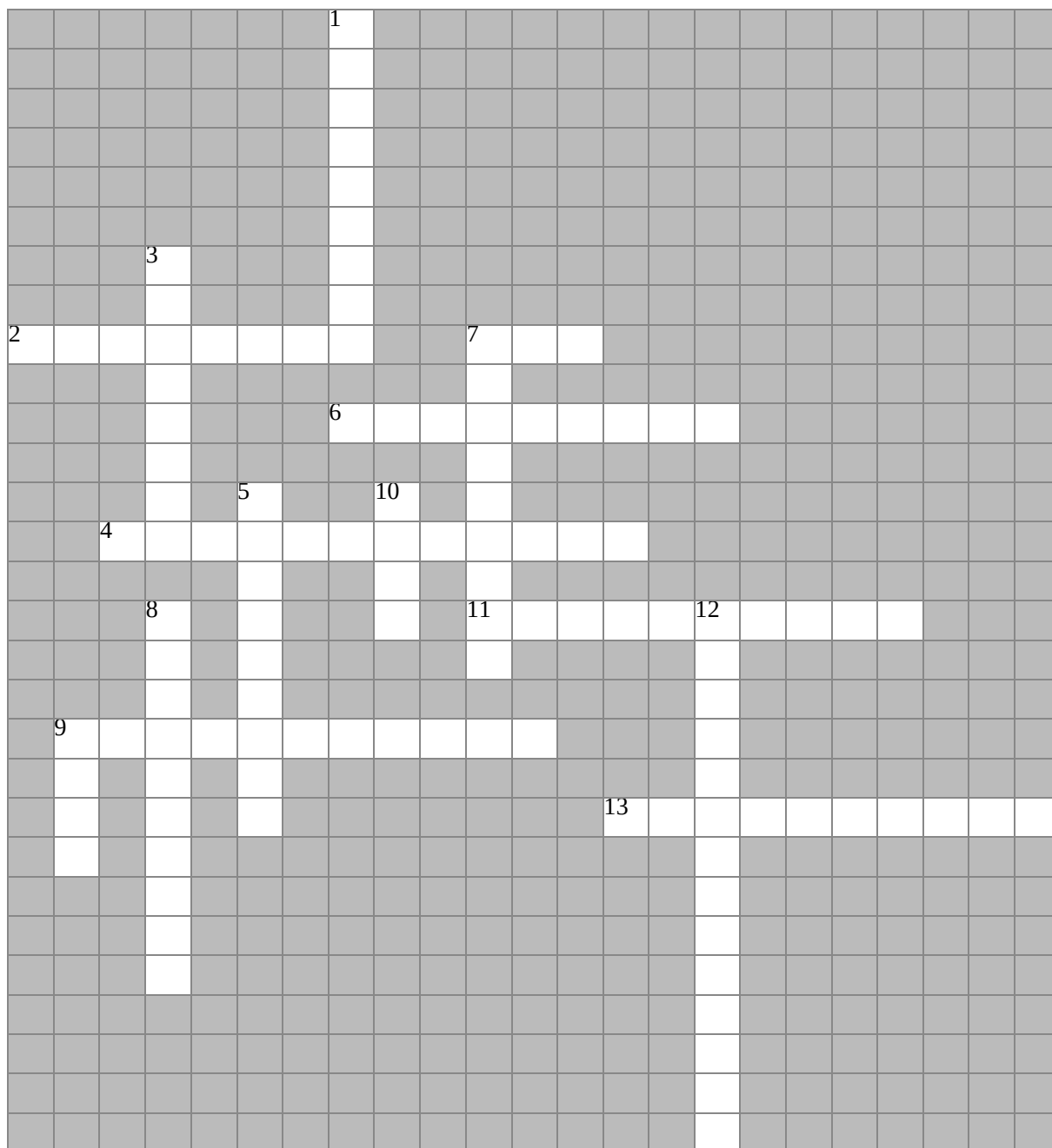
Хто правий у такій ситуації: орган ДРАЦСу чи суд? Які підстави встановлені СК України для розірвання шлюбу в органі ДРАЦСу за заявою обох з подружжя?

Задача 9. До суду з позовом про розірвання шлюбу з Миколенко Т. звернувся Миколенко П., одночасно він просив передати йому на виховання двох дітей – восьми і шести років, оскільки його дружина вже більше року не займається їхнім вихованням. У судовому засіданні Миколенко Т. не заперечувала проти розірвання шлюбу, але просила дітей передати їй, пояснивши, що пішла з сім'ї і не виховувала цей час дітей через неприємні стосунки з чоловіком. Крім того, позивач усіляко перешкоджав їй у можливості бачитися з дітьми і проводити з ними час. Миколенко Т. просила суд залишити за нею після розірвання шлюбу прізвище чоловіка, проти чого він категорично заперечував.

Якими критеріями повинен керуватися суд при вирішенні питання про дітей? Чи має юридичне значення заперечення Миколенка П. проти залишення відповідаці його прізвища?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Історико-правовий аналіз інституту шлюбу в Україні».
2. Пояснити співвідношення понять «укладення шлюбу» та «державна реєстрація шлюбу».
3. Ознайомитися зі змістом Правил реєстрації актів цивільного стану щодо реєстрації шлюбу.
4. Скласти перелік даних, які повинні бути відображені в заяві про реєстрацію шлюбу.
5. Скласти перелік перешкод до реєстрації шлюбу та юридичних наслідків порушення вимог Сімейного кодексу щодо цих обставин.
6. Скласти схему порядку укладення шлюбу.
7. Скласти позовну заяву про розірвання шлюбу.
8. Розгадати кросворд.

По горизонталі:

2. Чоловік та дружина, які перебувають між собою в зареєстрованому шлюбі.

4. Шлюбний вік для чоловіків та жінок встановлюється у _____ років.

6. Шлюб, який не породжує тих юридичних наслідків, які повинні виникати в результаті реєстрації шлюбу.

7. Який орган може розірвати шлюб між подружжям за наявності в них малолітніх дітей?

9. Мінімальний шлюбний вік, коли суд повинен надати дозвіл на укладення шлюбу.

11. Обставина, що унеможливлює розірвання шлюбу за її наявності.

13. Передбачена законом процедура припинення шлюбу подружжя в органах РАЦС або в суді.

По вертикалі:

1. Встановлення для подружжя судом режиму окремого проживання у разі неможливості чи небажання дружини і (або) чоловіка проживати спільно.

3. Особи, які подали до органу РАЦСу заяву про реєстрацію шлюбу.

5. Шлюб, зареєстрований без наміру створити сім'ю, у зв'язку з чим визнається судом недійсним.

7. Документ державного зразка, що підтверджує факт реєстрації шлюбу.

8. Акт цивільного стану, який здійснюється уповноваженими органами держави за заявою чоловіка та жінки, за наявності передбачених законом умов та посвідчує факт створення сім'ї і виникнення прав та обов'язків подружжя.

9. Сімейний союз жінки та чоловіка, зареєстрований у державному органі реєстрації актів цивільного стану

10. Державний орган, що реєструє шлюб.

12. Одна з підстав розірвання шлюбу органом РАЦСу за заявою одного з подружжя.

Тема 5. Особисті немайнові права і обов'язки подружжя

План

1. Поняття особистих немайнових прав і особистих немайнових обов'язків подружжя.
2. Поняття і основні принципи правового регулювання особистих немайнових відносин подружжя в Україні.
3. Види особистих немайнових прав подружжя.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що виступає юридичною підставою виникнення особистих немайнових та майнових прав і обов'язків подружжя?
2. На яких принципах будуються особисті немайнові правовідносини подружжя?
3. Які види особистих немайнових прав подружжя ви знаєте?
4. Розкрити юридичний зміст обов'язків подружжя, які випливають з особистих правовідносин між ними.
5. Який порядок переміни прізвища у зв'язку з укладенням шлюбу?
6. Особливості права на прізвище, одержане у шлюбі, який визнано недійсним.
7. У чому полягає зміст права подружжя на спільне вирішення питань життя сім'ї?
8. Чи застосовується позовна давність в особистих немайнових правовідносинах подружжя і чому?
9. Які органи правомочні вирішувати спори між подружжям у сфері реалізації ними особистих прав та обов'язків; що це за спори?

Тести

1. Піклуватися про матеріальне забезпечення сім'ї зобов'язані:
 - а) чоловік самотійно;
 - б) дружина самотійно;

- в) дружина та чоловік спільно;
- г) ніхто не повинен.

2. Право на фізичний і духовний розвиток, на отримання освіти, проявлення своїх здібностей, на створення умов праці і відпочинку має:

- а) дружина і чоловік рівне право;
- б) дружина за згодою чоловіка;
- в) чоловік за згодою дружини;
- г) не мають.

3. Правами батьків щодо виховання дитини, відповідно до Сімейного кодексу України, не є:

- а) на особисте виховання дитини переважно перед іншими особами;
- б) залучати до виховання дитини інших осіб;
- в) піклуватися про здоров'я дитини;
- г) передавати на виховання іншим фізичним особам.

4. Встановіть відповідність між правомочністю і її видом:

1. Материнство та батьківство	а) немайновий обов'язок
2. Дружина зобов'язана утверджувати в сім'ї повагу до батька	б) відносини подружжя щодо права власності на майно та права на користування речами, які належать кожному з них
3. Речові правовідносини	в) відносини подружжя щодо взаємного утримання (аліментування) та договірні відносини подружжя
4. Зобов'язальні правовідносини	г) немайнове право

5. Надати визначення поняття «Особисті немайнові права чоловіка та дружини – це...».

6. Надати визначення поняття «Право на ім'я у шлюбі – це...».

7. **Продовжити речення** *«Право на особисту свободу полягає в такому...»*.

8. **Продовжити речення** *«Право на прізвище у шлюбі полягає в такому...»*.

Задачі

Задача 1. Гаврилюк О. та Стругань К. подали до органу реєстрації актів цивільного стану заяву про реєстрацію шлюбу і через місяць їхній шлюб було зареєстровано. Через рік після одруження подружжя вирішило, що прийшов час мати дітей. Оскільки дружина ніяк не могла завагітніти, вони звернулися до лікаря за допомогою. Після обстеження було виявлено, що дружина цілком здорова. Коли чоловікові порадили також пройти обстеження, він був категорично проти.

Чи має право дружина вимагати від чоловіка проходження обстеження? Якими можуть бути правові наслідки відмови?

Задача 2. Осокіна К. у заяві про реєстрацію шлюбу вказала, що після одруження бажає носити своє дошлюбне прізвище. Однак вже через рік вона звернулася до органу реєстрації актів цивільного стану з проханням змінити її прізвище на прізвище чоловіка.

Чи має право орган РАЦС відмовити Осокіній К. в зміні прізвища? Якими нормами СК регулюється це питання?

Задача 3. Біценко А. неодноразово висловлювала претензії своєму чоловіку з приводу його ставлення до сім'ї, вважаючи, що він недостатньо піклується про дружину і дітей. В обґрунтування своєї позиції вона наводила доводи про невисокий дохід чоловіка за місцем державної служби і його небажання зайнятися підприємницькою діяльністю. Проте Біценко Д. вважав докори несерйозними і не бажав змінювати улюбленої професії, яка не приносить великого доходу. З цього приводу між подружжям виникали суперечки. У сім'ї Біценко Д. повадився гідно, піклувався про дітей, займався домашньою роботою. Проте дружина вважала його поведінку неправильною, такою, що руйнує сім'ю.

Переконавшись, що чоловік не збирається змінювати свою поведінку, вона подала заяву до органів опіки та піклування, в якій просила вплинути на поведінку чоловіка з метою збереження сім'ї.

Який, на Вашу думку, буде результат звернення А. Біценко до органів опіки та піклування? Які принципи сімейного права порушені? Якими органами здійснюється захист сімейних прав і за наявності яких підстав?

Задача 4. До державної реєстрації шлюбу подружжя Короленків не уклало шлюбного договору. Проте після реєстрації шлюбу на вимогу чоловіка Короленко підписала зобов'язання ніколи не працювати лікарем відповідно до освіти, яку здобула, а займатися веденням домашнього господарства і вихованням дітей. Через декілька років Короленко порушила це зобов'язання і влаштувалася на роботу в поліклініку за фахом. Чоловік Короленко звернувся в юридичну консультацію з проханням роз'яснити, які правові заходи можуть бути вжиті стосовно його дружини, яка порушила дану нею обіцянку.

Яку відповідь слід дати Короленку?

Задача 5. За порадою подруги Хоменко Т., яка працює на хлібокомбінаті, вирішила стати перукарем. Її вибір професії не був схвалений чоловіком, у зв'язку з чим подружжя посварилося. Через тиждень Хоменко І. довідався, що, незважаючи на його думку, дружина все-таки звернулася в перукарню з приводу працевлаштування. Тоді він пред'явив дружині вимогу відмовитися від свого наміру, інакше він з нею розлучиться. В обґрунтування своєї позиції він заявив, що має право як чоловік давати дружині поради будь-якого характеру. У результаті доводи чоловіка здалися Хоменко Т. обґрунтованими, і з метою збереження сім'ї вона відмовилася від реалізації свого наміру змінити місце роботи.

Розкрийте право подружжя на свободу вибору професії.

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Зміст права на материнство і батьківство та його захист».

2. Охарактеризуйте права дружини та чоловіка на особисту свободу, вибір місця проживання, недоторканість кожного із подружжя.

3. Підготувати доповідь на тему «Основні принципи правового регулювання особистих немайнових відносин подружжя в Україні і світі».

4. Знайти в Сімейному кодексі України 2002 р. і прокоментувати статті, в яких закріплені:

- право на материнство;
- право на батьківство;
- право на спільне вирішення питань життя сім'ї;
- право на припинення шлюбу.

5. Розкрити зміст поняття «право на особисту свободу» і визначити його юридичну природу.

Тема 6. Законний правовий режим майна подружжя

План

1. Розвиток правових засад права власності подружжя.
2. Правовий режим спільного майна подружжя.
3. Право особистої (роздільної) приватної власності дружини та чоловіка.
4. Здійснення подружжям прав щодо їхнього спільного і роздільного майна.
5. Поділ майна подружжя.
6. Права та обов'язки подружжя з утримання.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть порядок і умови здійснення права власності на роздільне майно.
2. Визначте перелік майна, яке є об'єктом права спільної сумісної власності.
3. Як визначається розмір часток подружжя в їхньому спільному майні?
4. Особливості здійснення майнових прав чоловіком і жінкою, які перебувають у «фактичному» шлюбі.
5. Визначте зміст права подружжя на утримання.
6. Наведіть перелік прав та обов'язків подружжя з утримання.
7. Наведіть умови, необхідні для виникнення права на утримання.
8. Як визначається розмір матеріальної допомоги при утриманні подружжя?

Тести

1. **Належить до спільного сумісного майна дружини, чоловіка таке майно:**
 - а) речі індивідуального користування;
 - б) кошти, що вносяться ними на особисті рахунки в банківських установах;

- в) речі, придбані за час шлюбу за кошти, що належать кожному з них особисто;
- г) кошти, одержані як відшкодування моральної шкоди.

2. Згідно з законом дружина має право на таку частку у спільному сумісному майні:

- а) одна четверта всього майна;
- б) одна друга всього майна;
- в) одна третя всього майна;
- г) дві третини всього майна.

3. До вимог про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, шлюб між яким розірвано, застосовується такий строк позовної давності:

- а) три роки;
- б) один рік;
- в) п'ять років;
- г) не обмежена строками.

4. Строк позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом спільної сумісної власності подружжя, шлюб між яким розірвано, обчислюється від дня, коли:

- а) придбано об'єкт спільної сумісної власності (майно);
- б) розірвано шлюб;
- в) один зі співвласників дізнався про порушення свого права;
- г) одержано свідоцтво про розірвання шлюбу.

5. Якщо жінка та чоловік проживають однією сім'єю, але не зареєстрували шлюб між собою, то майно, яке вони набувають за час такого проживання, є об'єктом:

- а) їхньої спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено договором між ними;
- б) їхньої спільної часткової власності, якщо інше не встановлено договором між ними;
- в) особистої приватної власності кожного з них, якщо інше не встановлено договором між ними;
- г) лише суд може визначити правовий режим такого майна.

6. Право на утримання незалежно від стану працездатності не має дружина, яка:

- а) перебуває у стані вагітності;
- б) проживає з дитиною до досягнення нею 3 років та опікується нею;
- в) проживає з дитиною, що має вади фізичного або психічного розвитку;
- г) проживає з двома або більше дітьми платника аліментів – на період опікування ними.

7. Право на утримання після розірвання шлюбу не має той з подружжя, який:

- а) став непрацездатним протягом одного року з моменту розірвання шлюбу;
- б) внаслідок протиправних дій іншого з подружжя під час шлюбу став інвалідом після розірвання шлюбу незалежно від моменту встановлення інвалідності;
- в) не має власного заробітку;
- г) досяг пенсійного віку протягом 5 років з моменту розірвання шлюбу, який існував не менше 10 років.

8. Форма шлюбного договору:

- а) усна;
- б) письмова;
- в) письмова з нотаріальним посвідченням;
- г) письмова з державною реєстрацією.

9. Доповнити твердження «Речі для професійних занять є _____ майном подружжя».

10. Продовжити речення «Якщо майно, яке було власністю одного з подружжя, за час шлюбу істотно збільшилося у своїй вартості внаслідок спільних трудових чи грошових затрат ...».

11. Продовжити речення «При поділі майна подружжя мають враховуватися три категорії об'єктів: ...».

12. Продовжити речення *«Суд може відступити від засади рівності часток при поділі майна подружжя і зменшити або збільшити частку одного з подружжя за обставин: ...».*

13. Надати визначення поняттю *«Право особистої приватної власності дружини, чоловіка – це...».*

Задачі

Задача 1. При поділі спільного майна подружжя Волкових суд ухвалив рішення про виключення зі складу майна, що підлягає поділу, швейного устаткування (професійної швейної машини та оверлока фірми «Пафф») і передання його дружині, оскільки вона є швачкою за фахом. Одночасно чоловіку була присуджена відповідна компенсація згідно з його часткою в загальному майні подружжя.

Поясніть, чи правильне рішення ухвалив суд?

Задача 2. Подружжя Петрових під час укладання шлюбного договору вирішило відмовитися від обов'язку щодо взаємного утримання у разі розірвання шлюбу, встановивши, що аліментних зобов'язань один перед одним у них не буде, незалежно від підстав розлучення. Проте нотаріус відмовився засвідчити їхній шлюбний договір, заявивши, що він не відповідає вимогам закону.

Дайте оцінку діям нотаріуса. Чи має право подружжя під час укладання шлюбного договору передбачати відмову від взаємної матеріальної підтримки у разі розірвання шлюбу?

Задача 3. У суд звернулася Полянська С. з проханням вирішити суперечку між нею та її чоловіком з приводу визначення права власності на автомобіль. Полянська С. пояснила, що автомобіль був подарований їй батьками на 25-річчя. Договір був оформлений згідно з вимогами цивільного законодавства. Але позивачка керувати автомобілем не вміла, тому це за довіреністю став робити її чоловік. Він також став поліпшувати стан машини: поміняв сидіння, двигун, купив магнітолу. Через деякий час Полянська С. розірвала шлюб, але чоловік став вимагати відшкодувати йому всі

витрати, які пов'язані з автомобілем. Жінка на це заперечує, бо вважає автомобіль своєю особистою власністю.

Як треба вирішити цю ситуацію?

Задача 4. Громадяни Тимофєєва Л. і Демидов Ю. проживали разом і вели спільне господарство без реєстрації шлюбу декілька років. Потім між ними виник конфлікт, стосунки погіршилися і вони стали проживати роздільно. Через деякий час Тимофєєва Л. звернулася до суду з позовом про поділ спільно нажитого майна (земельна ділянка, телевізор, холодильник, меблі).

Яким чином необхідно вирішити дану справу?

Задача 5. Бондаренко Т. звернувся до суду з позовом про поділ квартири. У позові він зазначив, що квартиру хоч і придбано під час перебування у шлюбі, однак половину коштів на її придбання надав він, а половину – його батьки. Тому він вимагав передати квартиру саме йому і заперечував проти її поділу.

Чи підлягає позов задоволенню? Чи враховується судом зазначена умова при вирішенні цього питання? Яким чином Бондаренко Т. може отримати квартиру в натурі?

Творчі завдання

1. Знайти в Сімейному кодексі України статті, в яких закріплено норми щодо правового режиму майна подружжя, набутого у шлюбі.

2. Записати перелік видів майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка.

3. Визначити особливості правового режиму майна жінки та чоловіка, які проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою.

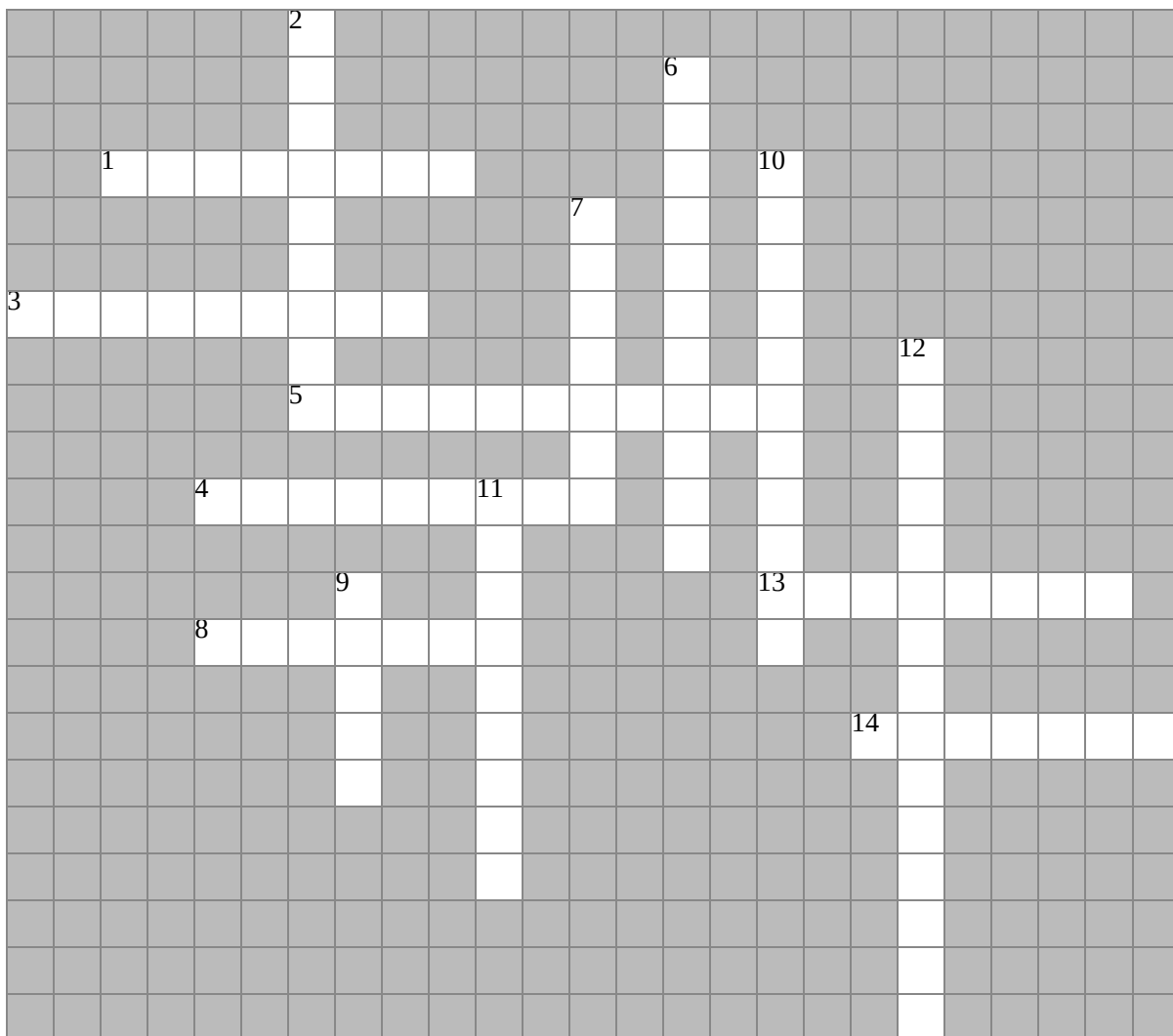
4. На конкретному прикладі визначити порядок і способи поділу майна подружжя.

5. Скласти заяву до суду про поділ спільного сумісного майна подружжя.

6. Скласти схему умов стягнення утримання (аліментів) на користь дружини (чоловіка).

7. Підготувати доповідь на тему «Право особистої приватної власності дружини і чоловіка та його здійснення».

8. Розгадати кросворд.

По горизонталі:

1. Один із видів власності дружини, чоловіка на свій розсуд володіти, користуватися та розпоряджатися майном, що придбане кожним із них до шлюбу або під час шлюбу.

3. Право на ... того із подружжя, який є непрацездатним, потребує матеріальної допомоги.

4. Різновид шлюбу, в якому чоловік та жінка проживають разом та мають спільний побут, проте шлюб між ними не зареєстрований.

5. Належать до речей індивідуального користування і є приватною власністю того з подружжя, хто ними користується.

8. Майно, набуте за час шлюбу, – це ...власність подружжя.

13. Певні майнові блага, отримані за особисті здібності одного з подружжя і є результатом його творчої праці, тому належать до приватної власності подружжя.

14. Які правовідносини подружжя можуть регулюватися шлюбним договором?

По вертикалі:

2. Майно, отримане від інших осіб, що є роздільним і належить кожному з подружжя окремо.

6. Факт походження дитини від певного чоловіка (батька), на підставі чого виникають юридичні права і обов'язки в батька цієї дитини.

7. Договір, що укладається особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, або подружжям, в якій вони врегульовують майнові відносини, визначають свої взаємні майнові права та обов'язки як подружжя та як батьків.

9. У разі поділу майна, що є спільною сумісною власністю подружжя, їхні частки є ...

10. Форма шлюбного договору.

11. Право подружжя на особисту свободу, на фізичний та духовний розвиток, на повагу до своєї індивідуальності – це ... права подружжя.

12. Примушування до припинення шлюбних відносин, примушення до їхнього збереження, зокрема примушування до статевого зв'язку за допомогою фізичного або психічного насильства, є порушенням права дружини, чоловіка на особисту ... і може мати наслідки, встановлені законом.

Тема 7. Договірне регулювання майнових відносин подружжя

План

1. Загальні положення договірного регулювання майнових відносин подружжя.
2. Договори подружжя стосовно їхнього спільного та роздільного майна.
3. Договори подружжя про надання утримання та про припинення права на утримання.
4. Шлюбний договір.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Визначте поняття «договори подружжя».
2. Наведіть класифікацію подружніх договорів за критеріями суб'єктного складу, законодавчої визначеності, за часом укладення тощо.
3. Назвіть відмінності у визначенні форми та розміру утримання подружжя за законом та договором.
4. Визначте зміст договору подружжя про припинення права на аліменти.
5. Дайте визначення поняття шлюбного договору.
6. Назвіть характерні ознаки шлюбного договору.
7. Порівняйте підстави і правові наслідки відмови від шлюбного договору та його розірвання.
8. Назвіть підстави та порядок визнання шлюбного договору недійсним.

Тести

1. Відносини, не врегульовані Сімейним кодексом між особами, які проживають однією сім'єю:

- а) можуть бути врегульовані договором, якщо він не суперечить вимогам Сімейного кодексу, інших законів України і моральним основам суспільства;
- б) не можуть бути врегульовані договором;
- в) врегульовуються тільки за усною домовленістю;
- г) немає правильної відповіді.

2. Шлюбний договір може бути укладений:

- а) нареченими;
- б) подружжям;
- в) особами, які подали заяву про реєстрацію шлюбу, а також подружжям;
- г) особами, які мають намір зареєструвати шлюб.

3. На укладення шлюбного договору до реєстрації шлюбу, якщо його стороною є неповнолітня особа:

- а) потрібна письмова згода її батьків;
- б) потрібна письмова згода її батьків, засвідчена нотаріусом;
- в) потрібна усна згода її батьків;
- г) згода не потрібна.

4. Шлюбним договором регулюються:

- а) майнові відносини;
- б) немайнові відносини;
- в) майнові та особисті немайнові відносини;
- г) будь-які відносини подружжя.

5. Форма шлюбного договору:

- а) усна;
- б) письмова;
- в) письмова нотаріально посвідчена;
- г) за домовленістю між сторонами.

6. Зміна умов шлюбного договору:

- а) може бути в односторонньому порядку;
- б) може бути в односторонньому порядку тільки за рішенням суду;
- в) не допускається взагалі;
- г) допускається за усною домовленістю подружжя.

7. У разі відмови від шлюбного договору:

- а) права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються з моменту його укладення;
- б) права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються в день подання нотаріусу заяви про відмову від нього;

в) права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються тільки у разі його розірвання;

г) права та обов'язки, встановлені шлюбним договором, припиняються з моменту його укладення або в день подання нотаріусу заяви про відмову від нього.

8. Згода подружжя на укладення договору щодо розпорядження спільною сумісною власністю, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути:

а) письмово оформлена;

б) законом не визначено;

в) вважається, що один з подружжя діє за згодою іншого з подружжя;

г) нотаріально засвідчена.

9. Початок дії шлюбного договору, який укладено до реєстрації шлюбу:

а) з моменту його укладання;

б) з дня реєстрації шлюбу;

в) з дня, вказаного органом РАЦСу;

г) з дня його нотаріального посвідчення.

10. Продовжити речення «Шлюбним договором можуть врегульовуватися питання ...».

11. Продовжити речення «Суб'єктами шлюбного договору можуть бути ...».

12. Продовжити речення «Підставами визнання шлюбного договору недійсним є ...».

Задачі

Задача 1. Савченко і Гончарова працювали в одній установі, де познайомилися, полюбили один одного і вирішили одружитися. За порадою друзів вони ще до державної реєстрації шлюбу уклали шлюбний договір і завірили його підписом керівника установи за місцем роботи. У договорі вони передбачили взаємні майнові права й обов'язки тільки на перші два роки шлюбу.

Через рік після одруження Гончарова з розмови зі знайомим юристом дізналася, що закон вимагає дотримання нотаріальної форми шлюбного договору. Одночасно їм стало відомо, що шлюбний договір може бути укладений без зазначення терміну його дії. Тоді вона запропонувала чоловіку розірвати колишній шлюбний договір та укласти новий (безстроковий) і засвідчити його в нотаріальній конторі. Чоловік не погодився з її пропозиціями, пояснивши, що, на його думку, посвідчення шлюбного договору за місцем роботи прирівнюється до нотаріального, а укладення шлюбного договору без зазначення терміну дії не допускається законом. У зв'язку з цим між подружжям виникла суперечка.

Чи допускається законом укладання шлюбного договору без зазначення терміну або тільки на певний термін? Який порядок розірвання шлюбного договору? Які наслідки недотримання нотаріальної форми шлюбного договору?

Задача 2. При розгляді судом позову Степанішиної до колишнього чоловіка про поділ сумісного майна останній не погодився з вимогою дружини про поділ у рівних частках одержаної ним премії за наукове відкриття. На думку Степанішина, ця премія є його особистим майном і не може підлягати поділу. Проте Степанішина в обґрунтуванні своєї вимоги заявила, що успіхи її чоловіка в науковій діяльності були нероздільно пов'язані з турботою та увагою, якими вона оточувала чоловіка в період шлюбу.

Яке рішення повинен ухвалити суд за позовом Степанішиної? До якого майна подружжя (спільного або роздільного) належать нагороди, заохочення кожного з подружжя за успіхи в трудовій, науковій, суспільній та іншій діяльності?

Задача 3. Під час укладання шлюбного договору подружжя Гордієнків встановило режим роздільної власності тільки на автомобіль чоловіка і спортивний інвентар для занять тенісом і лижами дружини, а до решти речей вирішили застосувати режим сумісної власності. Спеціальних умов володіння, користування і розпорядження майном вони не передбачили.

Автомобіль та спортивний інвентар були придбані подружжям протягом перших трьох років шлюбу. Після того подружжя користувалося ним незалежно один від одного. Після спливу двох років через переїзд на постійне місце проживання в сільський будинок Гордієнко О. почала просити чоловіка відвозити її у певні дні у місто, що було для чоловіка незручно у зв'язку з графіком його роботи. Тому він ігнорував прохання дружини, посилаючись на умови шлюбного договору. Тоді Гордієнко О. заявила, що, на її думку, шлюбний договір є недійсним через зміну їхнього місця проживання, що істотно вплинуло на умови користування майном.

Що ви можете сказати з приводу суперечок між подружжям? Чи має право кожен з подружжя у разі встановлення шлюбним договором режиму роздільної власності на окремі види майна володіти, користуватися і розпоряджатися ним тільки на власний розсуд? Чи є в цьому випадку підстави для зміни шлюбного договору? Який порядок зміни шлюбного договору?

Задача 4. Складаючи шлюбний договір, Прокопенко С. та Сороколіт В. зазначили:

п. 3: «Майно, яке було і буде набуто нами під час шлюбу, вважається спільною сумісною власністю подружжя, при цьому подружжя відходить від рівності часток і домовляється про те, що 40 % його частки належатиме дружині, а 60 % – чоловікові»;

п. 4: «Майно, набуто чоловіком і дружиною до шлюбу, або одержане одним із них під час шлюбу в порядку успадкування чи дарування, є особистою власністю того з подружжя, ким воно успадковане чи кому подароване»;

п. 5: «У разі непрацездатності дружини в зв'язку з народженням дітей до досягнення ними трирічного віку дружина не має права на утримання»;

п. 6: «У разі розірвання шлюбу з ініціативи дружини вона зобов'язується знятися з реєстрації і виселитися зі спільної квартири протягом місяця»;

п. 7: «У разі втрати одним із подружжя працездатності інший зобов'язується надавати йому матеріальну допомогу в розмірі двох мінімальних заробітних плат щомісячно».

На підставі яких пунктів нотаріус може відмовити у посвідченні шлюбного договору? Виправте пункти, які не відповідають нормам Сімейного кодексу? Які б ще положення ви закріпили у цьому договорі?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Відповідальність подружжя за спільними боргами».
2. Підготувати доповідь на тему «Правовий режим майна фактичного подружжя».
3. Підготувати доповідь на тему «Права та обов'язки подружжя з утримання».
4. Скласти зразок шлюбного договору.
5. Підготувати доповідь на тему «Правова природа шлюбного договору та проблеми реалізації».

Тема 8. Визначення походження дитини

План

1. Загальні підстави виникнення особистих немайнових прав та обов'язків матері, батька і дитини.
2. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
3. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.
4. Оспорювання батьківства.
5. Оспорювання материнства і визнання материнства.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Що є підставою виникнення прав та обов'язків батьків і дітей?
2. Як засвідчується походження дітей?
3. Назвати всі відомі способи встановлення походження дитини.
4. Назвати правила встановлення материнства.
5. Які правила встановлення батьківства в органах РАЦС при народженні дитини у шлюбі ?
6. Який порядок добровільного визнання батьківства?
7. Які підстави для винесення судом рішення про визнання батьківства?
8. Які документи подаються для реєстрації народження дитини і встановлення батьківства?
9. Які підстави закріплені в законі для оспорювання материнства?
10. Які підстави закріплені в законі для оспорювання батьківства?
11. Які обставини виключають можливість оспорювання батьківства?
12. Який порядок реєстрації батьківства і материнства у разі застосування штучних методів репродукції людини та сурогатного материнства?

Тести

1. Підставою для визнання батьківства за рішенням суду є:

- а) будь-які відомості, що засвідчують походження дитини від цієї особи;
- б) будь-які відомості, що засвідчують фізіологічну спроможність цього чоловіка бути батьком;
- в) будь-які відомості, що засвідчують факт близького знайомства цього чоловіка з матір'ю дитини;
- г) будь-які відомості, що засвідчують факт спільного проживання цього чоловіка з матір'ю дитини.

2. Батьки зобов'язані зареєструвати народження дитини в органі РАЦС не пізніше:

- а) одного місяця з її дня народження;
- б) двох місяців з її дня народження;
- в) трьох місяців з її дня народження;
- г) одного року з її дня народження.

3. Якщо інше не впливає зі звичаю національної меншини, до якої належать мати і батько, дитині може бути дано:

- а) не більше одного імені;
- б) не більше двох імен;
- в) не більше трьох імен;
- г) не більше п'яти імен.

4. Якщо батьки дитини змінили прізвище, для зміни прізвища дитини необхідна її згода у разі досягнення нею:

- а) семи років;
- б) десяти років;
- в) чотирнадцяти років;
- г) повноліття.

5. На визначення батьками місця проживання дитини необхідна згода самої дитини, якщо вона досягла:

- а) семи років;
- б) десяти років;
- в) чотирнадцяти років;
- г) шістнадцяти років.

6. Якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини визначається нею самою, якщо вона досягла:

- а) семи років;
- б) десяти років;
- в) чотирнадцяти років;
- г) повноліття.

7. Якщо батьки дитини невідомі, запис про них у Книзі реєстрації народжень робиться за рішенням:

- а) суду або органу опіки та піклування;
- б) суду;
- в) органу опіки та піклування;
- г) прокуратури.

8. До вимоги про визнання батьківства застосовується позовна давність у:

- а) три роки;
- б) один рік;
- в) два роки;
- г) не застосовується.

9. При вирішенні питань, що стосуються життя дитини, має бути врахована думка самої дитини з моменту, коли:

- а) вона може висловити свою думку;
- б) досягла семи років;
- в) досягла чотирнадцяти років;
- г) досягла шістнадцяти років.

**10. Продовжити речення «Сімейне законодавство визна-
чає ряд особистих немайнових прав, які належать дитині, а
саме: ...».**

**11. Доповнити речення «За заявою дитини її ім'я може
бути змінено після досягнення нею _____».**

**12. Доповнити речення «Місце проживання дитини, яка не
досягла 10 років, визначається ...».**

13. Дати визначення поняття *«Позбавлення батьківських прав – це ...».*

14. Доповнити речення *«Реєстрація народження дитини може проводитися органом державної реєстрації актів цивільного стану за місцем ...».*

15. Доповнити речення *«Якщо дитина народилася під час перебування матері на морському, річковому, повітряному судні, у потязі або в іншому транспортному засобі, то державна реєстрація народження проводиться ...».*

16. Продовжити речення *«Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою, може відбуватися ...».*

Задачі

Задача 1. Колосов С. одружився з Макєєвою Р., а через два роки в них народилася донька. Ще через рік Колосов С. потрапив до лікарні, де після загального обстеження було встановлено, що він не може мати дітей. Після розмови з дружиною з'ясувалося, що донька народилася після позашлюбного зв'язку Макєєвої Р.

Чи може Колосов С. відмовитися від батьківства?

Задача 2. Тихонові розірвали шлюб у вересні 2017 року, а через два місяці Тихонова Н. дізналася, що вже на четвертому місяці вагітності від свого колишнього чоловіка. В грудні жінка уклала новий шлюб з Носовим Д. Коли народилася дитина, то Тихонов Д. і Носов Д. виявили бажання бути записаними батьком дитини.

Як у цьому випадку встановлюється батьківство?

Задача 3. Свірідови перебували в шлюбі 15 років, але дітей не мали через хворобу дружини. У лікарні їм порадили імплантувати запліднену клітину в організм іншої жінки, яка б змогла

виносити дитину та народити її для Свірідових. Подружжя погодилося, але після народження немовля жінка, яка його народила, стала наполягати, щоб її визнали матір'ю дитини, а Свірідова – батьком.

Як вирішити таку справу?

Задача 4. Гречка Р. назвала себе матір'ю дівчинки, народженою її неповнолітньою сестрою, і була записана як мати в свідоцтві про народження. Через п'ять років вона звернулася до відділу РАЦС щодо виправлення актового запису в свідоцтві про народження дівчинки, оскільки уклала шлюб, має своїх дітей і не бажає вважатися матір'ю дитини, якої не народжувала.

Чи має право відділ РАЦС виправити актовий запис про народження за проханням Гречки Р.? Який порядок оспорювання цього акта цивільного стану?

Задача 5. Після народження дочки Коврига П. відчула погіршення стану здоров'я, в зв'язку з чим була поміщена на стаціонарне лікування до лікарні і не змогла самотійно подати заяву щодо реєстрації народження дитини до відділу РАЦС. Передбачалося, що термін її лікування приблизно становитиме два місяці. Чоловік Ковриги перебував у довготривалому відрядженні, а інших близьких родичів у неї за місцем народження дитини і лікування не було. Через два тижні після початку лікування знайома Ковриги П. подала за її проханням до відділу РАЦС заяву щодо реєстрації народження Ковригою П. дитини, надавши при цьому довідку медичного закладу про народження дитини та документи, що встановлюють особу батьків. Однак працівники РАЦС відмовилися прийняти цю заяву і зареєструвати народження дитини, настоюючи на особистій присутності Ковриги П. і явці її після закінчення лікування, незалежно від його тривалості.

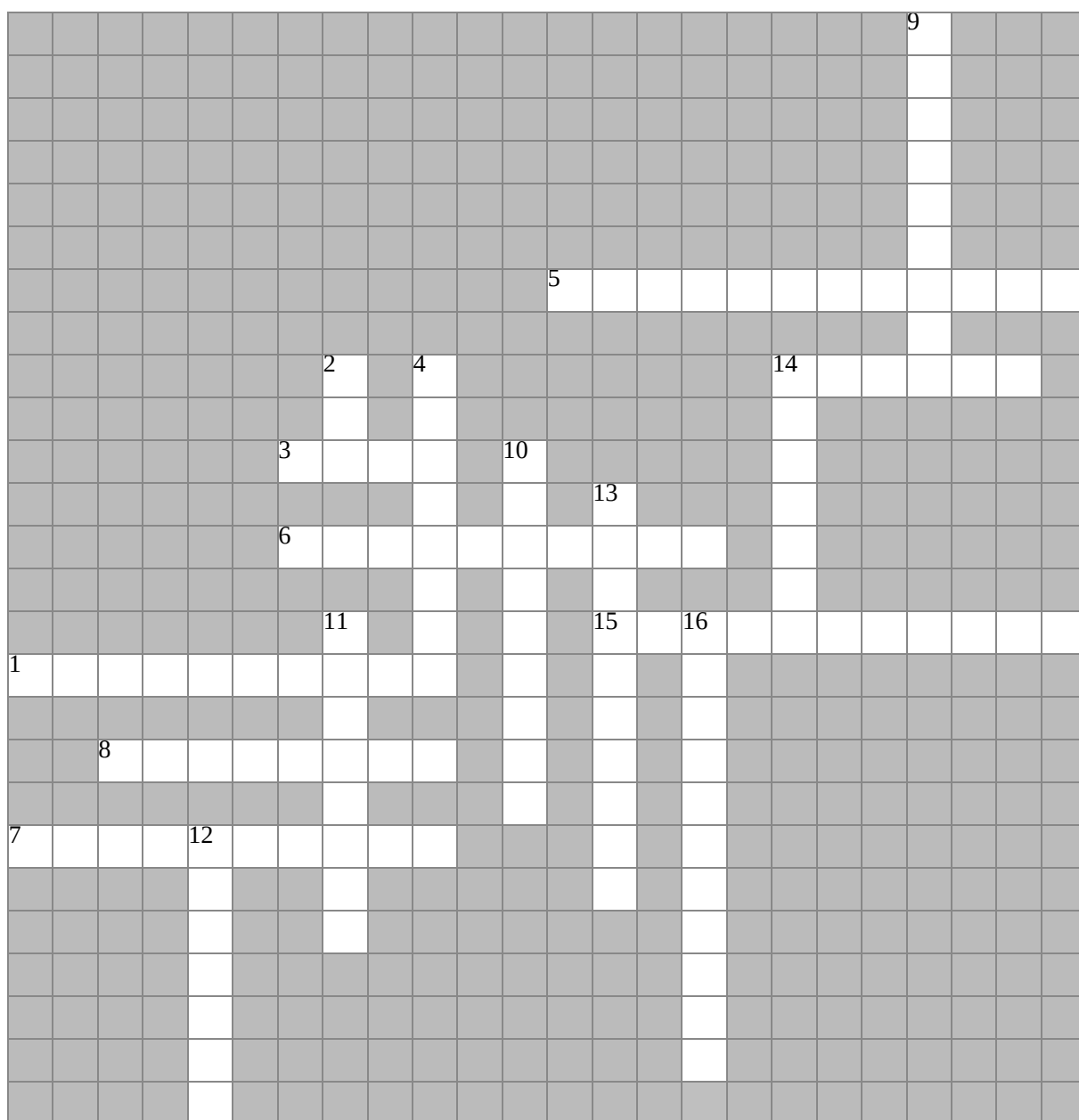
Яка правова оцінка дій працівників відділу РАЦС? Як вони повинні були діяти в такій ситуації? Чи встановлений законом термін державної реєстрації народження дитини?

Задача 6. У результаті позашлюбних зв'язків 16-річна Скорик Р. народила хлопчика і через три тижні подала заяву щодо реєстрації народження дитини до відділу РАЦС. З посиланням на те, що Скорик Р. не досягла 18-річного віку, працівник РАЦС вимагав від неї надати письмову згоду батьків на державну реєстрацію народження дитини і зобов'язання надавати матеріальну підтримку та допомогу у вихованні дитини. Батьки відмовилися надавати такі зобов'язання, посилаючись на своє погане матеріальне становище і непередбачуваність поведінки дочки, що народила дитину поза шлюбом і всупереч їхнім порадам і бажанню.

Чи правомірні вимоги працівника РАЦС? Чи передбачені законом особливості встановлення походження дитини, якщо її батьки (один із них) є неповнолітніми?

Творчі завдання

1. Скласти заяву про встановлення батьківства дитини, народженої жінкою, яка не перебуває у шлюбі.
2. Скласти позовну заяву про визнання батьківства за рішенням суду.
3. Знайти в Сімейному кодексі України статті, в яких закріплено особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей. Порівняти їх із нормами Кодексу про шлюб та сім'ю.
4. Підготувати доповідь на тему: «Підстави і порядок позбавлення батьківських прав та поновлення в батьківських правах».
5. Підготувати доповідь на тему: «Підстави і порядок відібрання дітей без позбавлення батьківських прав».
6. Скласти схему особистих немайнових прав та обов'язків батьків.
7. Описати юридичні наслідки позбавлення батьківських прав.
8. Скласти заяву про поновлення батьківських прав.
9. Розгадати кросворд.

По горизонталі:

1. Дослідження, яке провадиться експертами на базі спеціальних знань і на науковій основі з метою одержання даних про факти, що мають значення для правильного вирішення справи про визнання батьківства.

3. Скільки років діє позовна давність для вимоги про визнання материнства від дня, коли особа дізналася або могла дізнатися, що є матір'ю дитини.

5. Якщо батьки проживають окремо, місце проживання дитини, яка досягла _____ років, визначається нею самою.

6. Якщо дитина народилася до спливу десяти місяців від дня припинення шлюбу, але після реєстрації повторного шлюбу її матері з іншою особою, вважається, що батьком дитини є чоловік її матері у _____ шлюбі.

7. Визначення осіб матері (жінки) та батька (чоловіка), від яких народжена дитина та у яких виникають на підставі цього факту юридичні права і обов'язки матері та батька цієї дитини.

8. Заклад, що видає жінці довідку про народження нею дитини, яка є обов'язковою для реєстрації народження дитини

14. Місце проживання дитини визначається за спільною згодою батьків та самої дитини, якщо їй виповнилося _____ років.

15. Передбачений законом порядок спростування в суді факту батьківства або материнства та припинення відповідних прав і обов'язків.

По вертикалі:

2. Орган, що може позбавити батьків їхніх батьківських прав щодо дитини.

4. Наука, що вивчає спадковість та визначає фактори ймовірного походження однієї особи від іншої.

9. У випадках, коли дитина зачата і (або) народжена у шлюбі, при визначенні батьківства діє _____ батьківства чоловіка та жінки, шлюб між якими укладено.

10. Вид материнства – допоміжна репродуктивна технологія, при застосуванні якої жінка добровільно погоджується завагітніти з метою виносити і народити біологічно чужу їй дитину, яка буде потім віддана на виховання іншим особам – генетичним батькам.

11. Передбачений законом порядок визначення походження дитини в судовому порядку.

12. Офіційні форми вираження правових норм, які регулюють особисті немайнові та такі, що впливають з них, майнові відносини.

13. Порядок відновлення правового зв'язку між тим з батьків, який позбавлений батьківських прав, та дитиною, що здійснюється за наявності передбачених законом підстав у судовому порядку виключно в інтересах дитини.

14. Батьки мають право укласти _____ щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини.

16. Санкція, яка застосовується судом у передбачених законом випадках до батьків, які не виконують батьківських обов'язків або зловживають батьківськими правами, внаслідок якої втрачається правовий зв'язок між батьком (матір'ю) та дитиною.

Тема 9. Майнові правовідносини батьків і дітей

План

1. Права батьків і дітей на майно.
2. Правовідносини між матір'ю, батьком і дитиною щодо надання утримання дитині.
3. Припинення правовідносин між матір'ю, батьком і повнолітньою дитиною щодо надання утримання.
4. Правовідносини між матір'ю, батьком і повнолітньою дитиною щодо надання утримання.
5. Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами.
6. Відповідальність за прострочення сплати аліментів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Які майнові відносини батьків і дітей регулюються сімейним правом?
2. Яке майно на праві власності може належати дитині?
3. Які види аліментних зобов'язань між матір'ю, батьком і дитиною можна виділити?
4. Назвіть підстави для стягнення аліментів на дитину в судовому порядку.
5. Розкрийте особливості укладення договору між батьками про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно.
6. За яких підстав виникає обов'язок батьків утримувати повнолітніх доньку, сина?
7. За яких підстав виникає обов'язок доньки, сина утримувати батьків?
8. У якому порядку можуть бути стягнуті аліменти на дитину?

Тести

1. Майно, набуте батьками і дітьми за рахунок їхньої спільної праці чи спільних коштів, належить:

- а) батькам (батькові, матері) на праві особистої приватної власності;
- б) дітям на праві особистої приватної власності;
- в) батькам і дітям на праві спільної сумісної власності;
- г) батькам і дітям на праві спільної часткової власності.

2. Аліменти, що одержуються на дитину, є власністю:

- а) дитини і повинні використовуватися за цільовим призначенням;
- б) того з батьків, який їх сплачує і мають використовуватися за цільовим призначенням;
- в) того з батьків, на ім'я якого вони сплачуються і повинні використовуватися за цільовим призначенням;
- г) сім'ї і мають розподілятися між усіма членами.

3. До якого віку батьки зобов'язані утримувати дитину?

- а) до 14 років;
- б) до 16 років;
- в) до 18 років;
- г) до вступу в шлюб.

4. Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину за жодних обставин не може бути меншим за:

- а) один неоподатковуваний мінімум доходів громадян;
- б) 1/2 мінімальної заробітної плати громадян;
- в) одну мінімальну заробітну плату громадян;
- г) 50 % розміру прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

5. Батько, мати можуть бути звільнені від обов'язку утримувати дитину, якщо:

- а) той з батьків, з кого стягуються аліменти, не працює;
- б) дохід дитини набагато перевищує дохід кожного з них і забезпечує повністю її потреби;

в) їхній середній сукупний дохід на члена сім'ї є нижчим за встановлений законом прожитковий мінімум і вони не спроможні забезпечувати потреби дитини;

г) якщо вони (мати, батько) є студентами, пенсіонерами, або непрацездатними (інвалідами 1, 2, 3 групи).

6. Аліменти на дитину присуджуються з моменту, коли:

а) батько, мати відмовились надавати утримання добровільно;

б) пред'явлено позов до суду;

в) вступило в законну силу рішення суду;

г) пред'явлено до виконання виконавчий лист.

7. Аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за:

а) один рік, що передував пред'явленню виконавчого листа до виконання;

б) десять років, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання;

в) три роки, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання;

г) за увесь час, з моменту виписки виконавчого листа до пред'явлення його виконання.

8. Хто повинен сплачувати додаткові витрати на дитину?

а) батьки;

б) близькі родичі;

в) дід і баба;

г) опікуни.

9. Хто звільняється від сплати пені при несплаті аліментів?

а) неповнолітня особа;

б) непрацездатна особа;

в) недієздатна особа;

г) нараховується в будь-якому випадку.

10. Доповнити твердження «При вирішенні спору між батьками та малолітніми, неповнолітніми дітьми, які спільно проживають, щодо належності їм майна вважається, що воно є власністю _____».

11. Доповнити речення *«Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим, ніж ...».*

12. Доповнити речення *«Позов про стягнення аліментів може бути заявлений ...(коло заявників)».*

13. Доповнити речення *«Мінімальний рекомендований розмір аліментів на одну дитину становить ... і може бути присуджений судом у разі достатності заробітку (доходу) платника аліментів».*

Задачі

Задача 1. Запривода С. звернулася до суду з позовом щодо стягнення аліментів з її батька Заприводи І. у розмірі 1/4 його заробітної плати щомісячно. В обґрунтування позову вона посилялась на те, що їй виповнилось 18 років і тому стягнення аліментів за рішенням суду автоматично припинилось; крім того, за рішенням медико-санітарної експертизи вона визнана інвалідом 2 групи і їй призначена пенсія в сумі 1 700 грн, яка не забезпечує можливості нормального існування. Відповідач позову не визнав і заявив, що у нього самого зарплата невелика і він добросовісно сплачував аліменти до досягнення дочкою 18 років. Суд виніс рішення стягнути з Заприводи І. на користь його повнолітньої доньки аліменти в розмірі 1 000 грн щомісячно.

На яких підставах суд виніс таке рішення? Чому стягнення аліментів визначене судом у твердій грошовій сумі, а не в частковому співвідношенні до заробітку відповідача, як просила позивачка? Як довго будуть стягуватися аліменти із Заприводи І. на повнолітню дочку?

Задача 2. Дем'яненко Т. з вересня 2015 року не виплачував аліменти на дитину, які були встановлені за домовленістю між батьками. У квітні 2017 року до нього колишньою жінкою був пред'явлений позов про стягнення аліментів. Але в суді Дем'яненко Т. проти позову заперечував, посиляючись на те, що весь цей час він лікувався за кордоном і ці гроші йому були дуже потрібні.

Чи присудить суд сплачувати аліменти? Якщо так, то з якого моменту?

Задача 3. Кілков О. просив звільнити його від обов'язку сплачувати аліменти на утримання доньки від першого шлюбу, бо доньці Кілкова 17 років, вона навчається на 1 курсі педагогічного університету і отримує стипендію. Крім того, вона нещодавно вийшла заміж за працівника митниці, який отримує достатню зарплатню. Кілков О. ще повинен утримувати непрацездатну дружину і 75-річну тещу, а його заробіток дорівнює лише 3 723 грн на місяць.

Яке рішення повинен винести суд?

Задача 4. Подружжя Синьків при розлученні уклали договір про припинення права їхньої дитини, що проживала з матір'ю на аліменти у зв'язку з передачею в її власність нерухомого майна. Через 2 роки після розлучення мати дитини була змушена понести значні витрати для оплати операції, що була негайно необхідна дитині. Після цього вона звернулася до чоловіка з проханням компенсувати їй ці витрати. Батько дитини заперечував проти сплати аліментів на підставі того, що, на його думку, він уже виконав свій обов'язок з утримання дитини, передавши їй нерухомість досить великої вартості.

Яке рішення має винести суд?

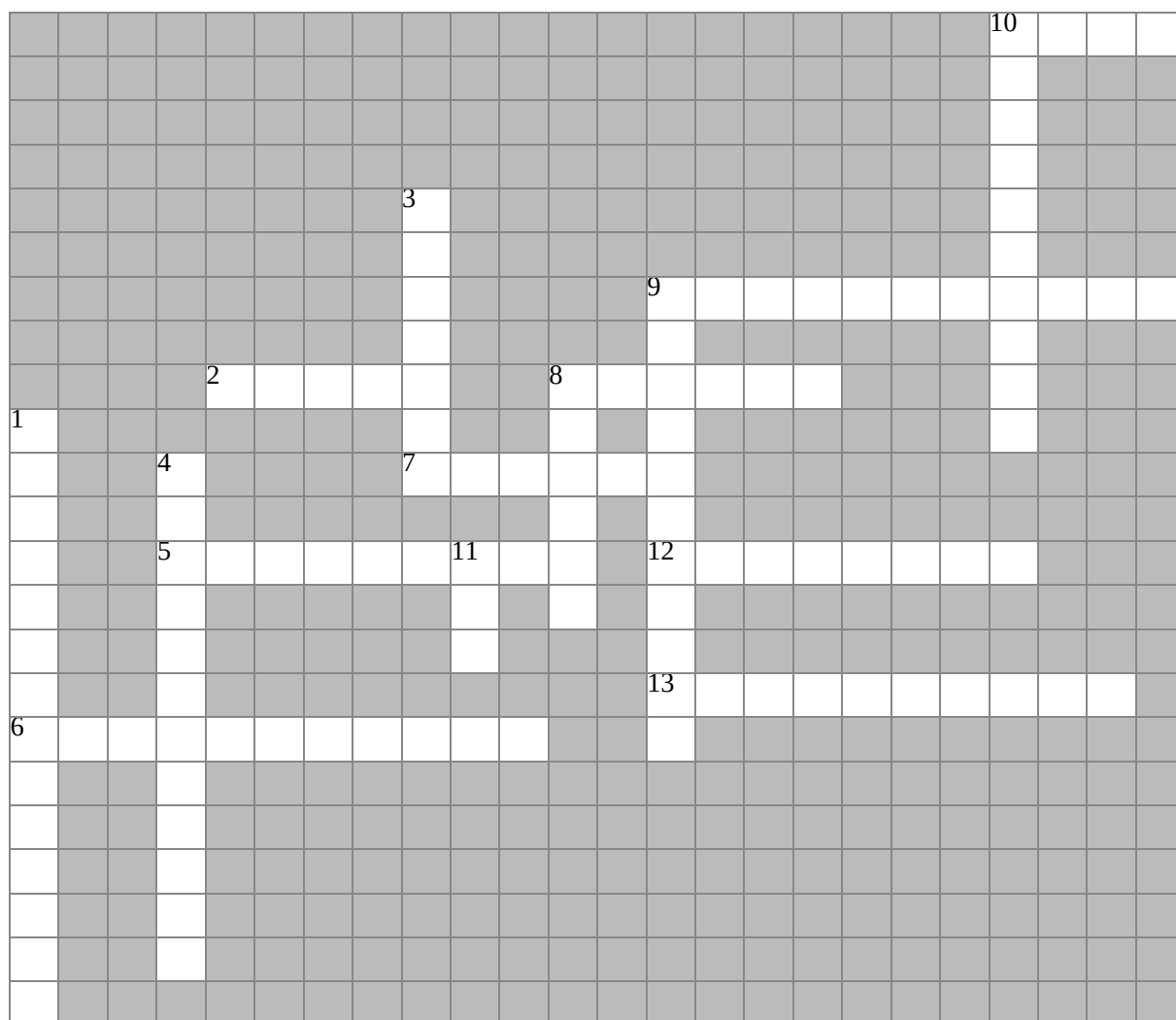
Чи зміниться вирішення задачі, якщо у договорі про припинення права на аліменти буде прямо вказано, що батько звільняється від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину?

Задача 5. Рішенням суду було встановлено обов'язок Федчуна О. сплачувати аліменти в твердій сумі у розмірі 1 000 грн на місяць. Протягом п'яти місяців він без поважних причин не виплачував аліменти. Одержувач аліментів Федчун К. бажає отримати з нього не тільки несплачені аліменти, а і пеню.

Яким чином їй необхідно діяти для того, щоб отримати аліменти та пеню? Обрахуйте розмір пені.

Творчі завдання

1. Визначити загальні правила, за якими батьки здійснюють управління майном малолітніх дітей.
2. З'ясувати підстави виникнення та погашення заборгованості з аліментів.
3. Записати види заробітку (доходу), які враховуються під час обчислення аліментів.
4. Скласти заяву про стягнення аліментів на користь дитини (повнолітнього сина, дочки, батька, діда).
5. Скласти позовну заяву з посиланнями на статті закону про зміну розміру аліментів (від імені платника аліментів).
6. Визначити з посиланням на статті Сімейного кодексу України правовий режим майна, набутого батьками та неповнолітніми дітьми спільно.
7. Розгадати кросворд.

По горизонталі:

2. Процесуальний документ, що подається до суду для стягнення аліментів.

5. Мінімальний гарантований розмір аліментів на одну дитину не може бути меншим ніж ____ відсотків прожиткового мінімуму для дитини відповідного віку.

6. Примусове стягнення аліментів відбувається за правилами _____ провадження.

7. Єдина база, куди вноситься інформація про осіб, які мають заборгованість зі сплати аліментів, і ця інформація є публічною.

8. Аліменти, одержані на дитину, є власністю _____.

9. Той із батьків, з ким проживає дитина, і той із батьків, хто проживає окремо від неї, можуть укласти договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на _____.

10. За прострочення сплати аліментів законодавством передбачена відповідальність, а саме _____.

12. Грошове утримання, яке надається спроможними працездатними особами іншим особам (непрацездатним, нужденним тощо) у порядку і випадках, передбачених законом, у зв'язку з існуючими між ними сімейними (родинними) відносинами.

13. Одна із можливих форм утримання дитини за домовленістю між батьками.

По вертикалі:

1. Грошовий борг, який виникає у платника аліментів з моменту виникнення аліментного зобов'язання до моменту проведення розрахунків у разі, якщо він не виконує своїх обов'язків.

3. Для вирішення питань утримання дитини кожним із подружжя може бути укладений _____.

4. Які батьки звільняються від сплати пені за заборгованість з аліментів?

8. Аліменти можуть бути стягнуті за виконавчим листом за минулий час, але не більш як за ____ років, що передували пред'явленню виконавчого листа до виконання.

9. Форма договору між батьками про сплату аліментів на дитину.

10. До якого часу батьки зобов'язані утримувати своїх дітей?

11. Орган, що може змінити розмір аліментів.

Тема 10. Договірне регулювання відносин батьків щодо виховання та утримання дітей

План

1. Загальна характеристика договірного регулювання відносин батьків щодо виховання та утримання дітей.
2. Договори батьків про утримання дітей, повнолітніх доньки/сина.
3. Договори батьків про виховання та утримання дітей, що укладаються під час розірвання шлюбу.
4. Договір про здійснення батьківських прав та обов'язків.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть випадки договірного регулювання відносин батьків щодо виховання та утримання дітей, передбачені СК України.
2. Дайте визначення поняття «договір батьків про утримання дітей».
3. Які вимоги ставляться до форми договору батьків про утримання ними дітей?
4. Назвіть відмінності у визначенні форми та розміру аліментів на дітей за законом та договором.
5. Визначте зміст договору про припинення права на аліменти.
6. Які особливості набуття права власності на нерухомість за договором батьків про припинення права на аліменти?
7. Назвіть гарантії прав дитини при відчуженні майна, переданого за договором батьків про припинення права на аліменти.
8. Які умови повинен містити договір про здійснення батьківських прав та обов'язків?

Тести

1. **Форма договору між батьками про сплату аліментів на дитину:**
 - а) усна;
 - б) письмова;
 - в) може бути як усна, так і письмова;
 - г) письмова, нотаріально посвідчена.

2. Договір про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно укладається за участі:

- а) того з батьків, з ким проживає дитина, і того з батьків, хто проживає окремо від неї;
- б) того з батьків, хто проживає окремо, і дитини;
- в) того з батьків, з ким проживає дитина, і того з батьків, хто проживає окремо від неї; а також дитини, яка досягла чотирнадцяти років;
- г) договір є одностороннім.

3. Наслідком укладення договору про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно є:

- а) не звільняє того з батьків, хто проживає окремо, від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину;
- б) звільняє того з батьків, хто проживає окремо, від обов'язку брати участь у додаткових витратах на дитину;
- в) припинені будь-які майнові зобов'язання;
- г) припиняються будь-які майнові та немайнові зобов'язання стосовно дитини.

4. Доповнити речення «Набувачем права власності за договором про припинення права на аліменти для дитини у зв'язку з передачею права власності на нерухоме майно є ...».

5. Доповнити речення «У разі невиконання одним із батьків свого обов'язку за договором про сплату аліментів на дитину аліменти з нього можуть стягуватися на підставі ...».

6. Доповнити речення «Форма договору щодо здійснення батьківських прав та виконання обов'язків тим з них, хто проживає окремо від дитини _____».

Задачі

Задача 1. Після розірвання шлюбу подружжя Вівчаренко їхній 7-річний син був за рішенням суду залишений проживати з матір'ю. Батьки домовилися, що батько буде зустрічатися з хлопчиком двічі на місяць. Через рік мати хлопчика К. Вівчаренко вийшла заміж і з метою закріплення стосунків між її новим чоловіком та хлопчиком почала чинити всілякі перепони спілкуванню батька з сином. Вона не дозволяла хлопчику гуляти на подвір'ї, де його міг побачити батько, а потім відвезла до своєї матері в село. Дізнавшись, де перебуває син, батько – Г. Вівчаренко приїхав у село і всупереч запереченням бабусі забрав сина. Мати подала позов до суду щодо відібрання дитини. Батько подав зустрічний позов щодо визначення місця проживання сина.

Яка правова оцінка дій батька? Який орган повинен бути притягнутий судом до участі у справі? Яке рішення винесе суд за цим позовом?

Задача 2. Під час розлучення Л. Коваленко і М. Коваленко вирішили, що їхня дитина проживатиме з її матір'ю – О. Р. Куц. Подружжя Коваленків між собою домовилися, що обов'язок батька сплачувати аліменти буде припинено в обмін на автомобіль Mercedes та гараж, що повинні перейти у власність дитини. Вони звернулися до нотаріуса з проханням посвідчити відповідний договір.

Чи може нотаріус посвідчити такий договір?

Задача 3. Р. Дорохов був викликаний до школи, де навчається його син. Вчителька поскаржилася батькові, що хлопчик погано навчається, бешкетує в школі, тому вона просить застосувати необхідні виховні заходи до дитини. Але Р. Дорохов не погодився з цим, вважаючи, що до школи треба викликати матір хлопчика, бо він проживає з нею і вона повинна займатися його вихованням. Більше того, батьки вже три роки не перебувають у шлюбі та мешкають окремо.

Чи є правильними доводи Р. Дорохова?

Задача 4. Савченко І. подала позов до Савченка В. про визначення місця проживання їхнього 11-річного сина Савченко Сергія, в якому вимагала, щоб син проживав з нею, посилаючись на те, що протягом 20 років вона перебувала у шлюбі з відповідачем, але за його ініціативи шлюб було розірвано. Відповідач пішов з дому, почав жити з іншою жінкою і забрав із собою їхнього сина. Відповідач негативно впливає на виховання сина, постійно налаштовує його проти матері, розвиває у нього почуття ненависті до неї. Відповідач проти позову заперечував, вважаючи, що його дружина йому зрадила і негідна того, щоб займатися вихованням сина. Опитаний у судовому засіданні Савченко С. пояснив, що він бажає залишитися проживати з батьком, оскільки не любить свою матір.

Як вирішити цю справу?

Задача 5. Після розірвання шлюбу між подружжям Борисенків їхній син залишився проживати з матір'ю. Згоди про участь Борисенка В. у вихованні дитини батьки не дійшли, у зв'язку з чим Борисенко В. звернувся до суду із заявою, в якій просив суд встановити порядок здійснення своїх батьківських прав.

Суд відмовив у прийнятті заяви, вказавши, що питання щодо вирішення порядку участі батьків у вихованні дитини належить до виняткової компетенції органів опіки і піклування.

Чи правильно вчинив суд?

Творчі завдання

1. Наведіть приклади визначення натуральної форми утримання дітей на підставі аліментного договору.
2. Дайте загальну характеристику договору про утримання батьками повнолітніх доньки чи сина.
3. Підготуйте проект договору між батьками про сплату аліментів на дітей.

Тема 11. Правовідносини за участі інших членів сім'ї та родичів

План

1. Поняття правовідносин за участі інших членів сім'ї та родичів.
2. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
3. Зобов'язання з утримання інших членів сім'ї та родичів.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Дайте визначення поняття «родичі».
2. Дайте визначення поняття «свояцтво».
3. Які види сімейних правовідносин можуть виникати за участі «інших» членів сім'ї та родичів?
4. Які права та обов'язки «інших» членів сім'ї та родичів закріплені в СК України?
5. Назвіть умови реалізації вітчимом та мачухою права на виховання пасинка та падчерки.
6. Права «інших» членів сім'ї та родичів на спілкування та виховання.
7. Зміст принципу черговості осіб, які зобов'язані надавати утримання. Поняття черговості виконання обов'язків з утримання.
8. Відмінність зобов'язань з утримання інших членів сім'ї та родичів від зобов'язань з утримання батьків і дітей.

Тести

1. Бабі та діду для реалізації права на захист малолітніх, неповнолітніх та повнолітніх непрацездатних онуків потрібно:

- а) довіреність;
- б) письмова заява;
- в) усна згода;
- г) реалізують право без спеціальних на те повноважень.

2. Права та обов'язки з утримання інших членів сім'ї та родичів не виникають у:

- а) особи, яка взяла у свою сім'ю дитину-сироту або дитину, позбавлену батьківського піклування;
- б) мачухи, вітчима;
- в) зведених братів, сестер;
- г) прабаби, прадіда.

3. Суд може звільнити вітчима, мачуху від обов'язку з утримання падчерки, пасинка або обмежити його певним строком, зокрема у разі:

- а) нетривалого проживання з їхніми матір'ю, батьком;
- б) відсутності їхньої згоди;
- в) у зв'язку з досягненням пенсійного віку;
- г) якщо є інші утриманці.

4. Доповнити твердження «Повнолітні падчерка, пасинок зобов'язані утримувати непрацездатних мачуху, вітчима, якщо вони потребують матеріальної допомоги і якщо вони надавали падчерці, пасинкові систематичну матеріальну допомогу не менш ніж _____».

5. Продовжити речення «Розмір аліментів, що стягуються з інших членів сім'ї та родичів на дітей і непрацездатних повнолітніх осіб, які потребують матеріальної допомоги, визначається ...».

Задачі

Задача 1. Подружжя Савченків мало троє дітей: доньку та двох синів. Сини виросли, одружилися та проживали окремо, а донька разом з батьками. На час виходу на пенсію Савченків їхній доньці виповнилося 15 років. Пенсія у батьків була мінімальною – тому вони не мали можливості утримувати доньку. Мати звернулася за допомогою до синів, але ті відмовили, посилаючись на те, що мають інших утриманців. Ставлення братів до сестри обурило батьків. Вони вмовили доньку звернутися до суду з вимогою до братів про надання їй утримання.

Чи правомірна вимога доньки про призначення їй аліментів з братів? Які обставини мають враховуватися судом у цій ситуації? Яке рішення має ухвалити суд?

Задача 2. Бородкін А. після розірвання шлюбу з першою дружиною Бородкіною О. одружився з Піддубною Х. Від першого шлюбу у нього був син Дмитро, який залишився проживати з матір'ю, у другому шлюбі народилася дочка Вероніка. У віці 17 років Вероніка разом зі своєю матір'ю потрапили у ДТП, внаслідок чого мати загинула, а Вероніка отримала травму голови і стала інвалідом II-ої групи. У 62 роки батько Вероніки також помер від серцевого нападу. Статки дочки-інваліда були дуже мізерними, тому сусідка, опікуючись долею Вероніки звернулася до адвоката за консультацією.

Дайте відповідь на її питання. Чи можливо зобов'язати Дмитра, як зведеного брата, піклуватися про Вероніку та надавати їй матеріальну допомогу?

Задача 3. Подружжя Степаненків протягом декількох останніх років спільного сімейного життя почали зловживати спиртними напоями. Їхня 9-річна донька Маруся щоразу під час чергового запою батьків тікала до своєї бабусі по материнській лінії. Суд вирішив позбавити батьківських прав обох батьків. Опікуном Марусі була призначена її бабуся. Пенсіонерка, якій виповнилося 60 років, могла розраховувати лише на свої 1 500 грн пенсії, існувати на такі кошти було складно, тому бабуся звернулась до бабусі і дідуся Марусі по лінії батька – Харченків. Добровільно допомагати вони не захотіли, хоч їхні доходи були значно вищі (заробітна плата дідуся становить 7 тис. грн, а пенсія бабусі – 2 тис. 300 грн). Тоді опікун звернулася до суду з позовом про присудження аліментів.

Чи мала право опікун Марусі від свого імені подати позов про стягнення аліментів з діда та баби по батьківській лінії на користь онучки? Чи зобов'язані дідусь і бабуся Харченки, які не є її опікунами, утримувати онучку? Чи зобов'язані опікуни забезпечувати підопічних матеріально? Чи повинні сплачувати аліменти батьки, яких позбавлено батьківських прав? Чим повинен керуватися суд при ухваленні рішення за цим позовом?

Задача 4. Круп'янка К. досягла пенсійного віку, вона була визнана інвалідом 2-ої групи за загальним захворюванням. Їй була призначена пенсія. За шість місяців до цього помер від раку її син Гліб, у якого залишився син Леонід 20-ти років. Оскільки матеріальне становище не забезпечувало їй необхідні потреби, жінка змушена була звернутися за допомогою до онука, який працював у сфері торгівлі та непогано заробляв. Але Леонід відмовив своїй бабусі, пояснивши, що він найближчим часом збирається одружитися, заощаджує гроші на весілля. До того ж, він не пам'ятає, щоб вона, у свій час, надавала їхній сім'ї матеріальну допомогу. Круп'янка К. звернулася до суду з позовом про присудження аліментів.

Чи повинен внук утримувати бабу, діда? Які чинники враховуються судом у призначенні аліментів та визначенні їхнього розміру? Яким має бути рішення суду у цій справі?

Задача 5. Дізнавшись про намір батьків дати дитині ім'я Королева Вікторія, бабуся була категорично проти цього. Тому вона самостійно звернулася до органів реєстрації актів цивільного стану і зареєструвала дитину Анастасією. Тоді батьки дівчинки подали до органу РАЦС спільну заяву, в якій просили змінити ім'я доньки.

Чи має право орган РАЦСу прийняти таку заяву і задовольнити вимоги батьків? Чи правомірно вчинила бабуся? Чи міг орган РАЦСу у такому випадку зареєструвати дитину за заявою бабусі? Чи може орган РАЦСу зареєструвати дитину за іменем Королева Вікторія, та яким актом регулюються питання підбору імені дитини?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Суб'єкти відносин за участі інших членів сім'ї».

2. Підготувати доповідь на тему «Види сімейних правовідносин за участі інших членів сім'ї та родичів».

3. Підготувати доповідь на тему «Права інших членів сім'ї та родичів на захист дітей».

4. Підготувати доповідь на тему «Аліменти як спосіб утримання інших членів сім'ї та родичів та порядок їхнього визначення».

5. Визначити порядок реалізації «іншими» членами сім'ї та родичами сімейних прав.

6. Знайти в Сімейному кодексі України статті, в яких закріплено особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів. Порівняти їх з нормами Кодексу про шлюб та сім'ю.

7. Назвати підстави для стягнення аліментів на дитину з діда, баби в судовому порядку.

8. Визначити, які докази необхідно зібрати суду для стягнення аліментів з правнука, правнучки.

9. Скласти заяву про стягнення аліментів на користь дитини з вітчима, мачухи.

МОДУЛЬ 3

ФОРМИ ВЛАШТУВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ І ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ. СІМЕЙНІ ВІДНОСИНИ З ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

Тема 12. Усиновлення

План

1. Поняття та зміст усиновлення.
2. Суб'єкти усиновлення.
3. Процедура усиновлення.
4. Таємниця усиновлення.
5. Правові наслідки усиновлення.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Охарактеризуйте усиновлення як інститут сімейного права.
2. Дайте визначення поняття «усиновлення».
3. Назвіть умови та обставини для усиновлення.
4. Яким чином захищаються права дітей при усиновленні?
5. Як забезпечується таємниця усиновлення?
6. Які правові наслідки припинення усиновлення на підставі позбавлення усиновлювача батьківських прав?
7. Назвіть правові наслідки скасування рішення про усиновлення судом.
8. Назвіть правові наслідки визнання усиновлення недійсним.

Тести

1. Усиновителями не можуть бути:

- а) особи, обмежені у дієздатності;
- б) особи, які мають трьох і більше дітей;
- в) особи, позбавлені батьківських прав, якщо ці права були поновлені;
- г) особи, середньомісячний дохід яких не перевищує трьох мінімальних заробітних плат.

2. Особами, які мають переважне право на усиновлення, є:

- а) подружжя;
- б) особа, яка не є родичем дитини;
- в) особа, яка першою стала на облік;
- г) особа, яка усиновлює кількох дітей, які є братами, сестрами.

3. Для усиновлення дитини обов'язковою є згода:

- а) дитини;
- б) прокурора;
- в) брата чи сестри;
- г) батьків.

4. Усиновлення визнається недійсним за рішенням суду, якщо:

- а) воно було проведене на підставі підроблених документів;
- б) воно суперечить інтересам дитини;
- в) дитина страждає на недоумство, про що усиновитель не знав і не міг знати на час усиновлення;
- г) між усиновителем і дитиною склалися стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання.

5. Усиновлення може бути скасоване за рішенням суду, якщо:

- а) воно було проведене на підставі підроблених документів;
- б) воно суперечить інтересам дитини;
- в) дитина страждає на недоумство, про що усиновитель не знав і не міг знати на час усиновлення;
- г) між усиновителем і дитиною склалися стосунки, які роблять неможливим їхнє спільне проживання.

6. Дитина, яку було підкинута чи знайдено, може бути усиновлена після спливу:

- а) одного року з часу її знайдення;
- б) шести місяців з часу її знайдення;
- в) двох місяців з часу її знайдення;
- г) одного робочого тижня з часу її знайдення.

7. Дитина, покинута в пологовому будинку, може бути усиновлена після досягнення нею:

- а) двомісячного віку;
- б) одного року;
- в) шестимісячного віку;
- г) трьох років.

8. Різниця у віці між усиновителем і дитиною не може бути меншою, ніж:

- а) 21 рік;
- б) 15 років;
- в) 20 років;
- г) законодавчо не встановлено.

9. Комерційна, посередницька діяльність щодо усиновлення дітей:

- а) урегульована ЗУ «Про усиновлення»;
- б) урегульована Розділом IV Сімейного кодексу України;
- в) врегульована ЗУ «Про охорону дитинства»;
- г) забороняється.

10. Усиновлення дитини провадиться без згоди батьків:

- а) якщо вони невідомі;
- б) якщо один із батьків є судимим;
- в) якщо один із батьків перебуває на стаціонарному лікуванні;
- г) якщо вони визнані недієздатними.

11. Дати визначення поняття «Усиновлення – це...».

12. Продовжити речення «Усиновлювачем може бути ...».

13. Вибрати правильну відповідь «Подання заяви про усиновлення через представника допускається/не допускається».

14. Вибрати правильну відповідь *«Для усиновлення дитини потрібна/не потрібна її згода».*

15. Продовжити речення *«Дата народження дитини може бути змінена не більш як на _____».*

Задачі

Задача 1. Восьмирічний Богдан Уляник, залишившись без опіки батьків, був тимчасово поміщений органом опіки та піклування до дитячої виховної установи. Заходи щодо його влаштування в сім'ю (на усиновлення, на виховання, під опіку) на території області за місцем знаходження виховної установи упродовж чотирьох місяців результатів не дали. Після цього керівник виховної установи Сердунь В. за проханням іноземної посередницької фірми самостійно організував знайомство з Богданом подружжя Фітьо, які є громадянами Канади, а потім, узгодивши з ними це питання, дав висновок щодо можливості усиновлення ними Богдана. Цей висновок був пред'явлений для рішення суду щодо питання про усиновлення Богдана Уляника подружжям Фітьо. Дізнавшись про це, орган опіки та піклування відкликав з суду висновки Сердуня В. і підняв питання щодо притягнення останнього до адміністративної відповідальності. Однак Сердунь В. не погодився з тим, що він здійснив правопорушення і пояснив, що він вжив усіх можливих заходів для влаштування дитини в сім'ю і діяв в її інтересах.

Чи є підстави для притягнення Сердуня В. до адміністративної відповідальності? Як повинні були діяти керівник виховної установи та орган опіки і піклування в цій ситуації?

Задача 2. Громадянин Сливка Л. подав до суду позов щодо встановлення усиновлення 7-річного Дмитра Ступки, що тимчасово перебував після смерті батьків у дитячому будинку. В зв'язку з цим суддя в процесі підготовки справи до судового розгляду вимагав від органу опіки і піклування висновки про підстави і відповідність усиновлення інтересам дитини. Через місяць до

суду надійшов такий висновок, до якого були додані інші документи: згода органу опіки і піклування на усиновлення; свідоцтво про народження Дмитра Ступки; медичний висновок про стан здоров'я, фізичний та розумовий розвиток хлопчика, згода директора дитячого будинку на усиновлення Дмитра Ступки. Однак суддя вимагав від органу опіки і піклування додатково пред'явити також акт обстеження умов життя Л. Сливки і довідку із Ощадбанку за місцем його проживання про наявність і розмір його грошового вкладу. Своє рішення суддя пояснив необхідністю докладного з'ясування матеріального становища Л. Сливки з метою визначення його можливостей щодо надання належного виховання дитини.

Чи обґрунтовані, на вашу думку, вимоги судді (під час відповіді посилайтесь на конкретні норми)? Які документи повинні бути додані усиновителем до заяви до суду для усиновлення дитини та до висновку, що надається органу опіки і піклування? Чи правомірні вимоги суду?

Задача 3. До суду надійшла заява подружжя Колісників щодо усиновлення малолітньої Ірини Ключник, що залишилася без опіки батьків. Під час вивчення особи громадян П. Колісника та О. Колісник суддею було встановлено, що шість років тому вони були позбавлені від обов'язків опікунства їхнього племінника за неналежне виконання покладених на них законом обов'язків. Колісники пояснили цей факт тим, що у них не склалися відносини з племінником внаслідок недоліків його характеру та неспокійної поведінки, у зв'язку з чим виникла конфліктна ситуація, в результаті чого вони й були позбавлені обов'язків опікунів. Себе вони вважали гідними вихователями. Однак суддя відмовив у задоволенні їхньої заяви щодо усиновлення, посилаючись на те, що раніше подружжя Колісників дискредитували себе як опікуни.

Які вимоги пред'являє закон до особи усиновителя? Назвіть осіб, які не мають права бути усиновителями. Чи є правомірною відмова суду подружжю Колісників у задоволенні їхньої заяви щодо усиновлення?

Задача 4. Через три роки після смерті дружини громадянин Юзьків Б., який мав сина у віці 13 років, одружився з 25-річною громадянкою Ю. Мигалик. Між мачухою та пасинком склались приязні стосунки, було досягнуте повне взаєморозуміння. Виходячи з цього рік по тому (після державної реєстрації шлюбу) Мигалик Ю. вирішила усиновити дитину свого чоловіка. Однак їй відмовили, оскільки законом забороняється усиновлення, якщо різниця у віці між усиновителем і дитиною, що усиновлюється, менше 15 років.

Що ви можете пояснити з приводу цієї ситуації? Чи встановлені законом вимоги до різниці у віці між усиновителем і усиновлюваною дитиною при усиновленні дитини мачухою (вітчимом)?

Задача 5. Т. Підлісна після смерті рідної сестри взяла до себе її 2-річну дочку Оксану. Батько дівчинки не заперечував проти цього. Коли дитині виповнилося 5 років, Т. Підлісна звернулася до Полтавського обласного управління освіти за порадою: вона дуже прив'язалася до дівчинки, і та називає її мамою. Батько Оксани за весь цей час ніякої уваги доньці не приділяв, матеріально не допомагав, від'їхав до іншого міста і одружився. У Підлісної Т. є чоловік, з яким вона перебуває в зареєстрованому шлюбі, але спільно не проживає уже більше 4 років.

Чи зможе вона усиновити дівчинку без узгодження з чоловіком, що для цього необхідно, хто це питання повинен вирішувати? Яку відповідь ви могли б дати Підлісній Т.?

Задача 6. Оксана Ясень була передана її матір'ю Катериною Ясень до дитячого будинку, коли дівчинці було 8 місяців. Мати залишила письмову згоду на усиновлення Оксани, а сама з міста виїхала. Запис про батька дівчинки був зроблений у книзі реєстрації актів цивільного стану зі слів матері, оскільки та не перебувала у зареєстрованому шлюбі і батьківство дитини не встановлювалося. Через два роки дівчинку у встановленому законом порядку усиновило подружжя Савченків. Через рік після цього від матері Оксани до дитячого будинку поштою надійшла заява про відміну згоди на усиновлення. А ще через рік Ясень повернулася до міста і пред'явила позов до суду щодо відміни усиновлення, зазначивши в ньому, що вона сама бажає виховувати доньку.

У якій формі дається згода батьків на усиновлення дитини і чи може вона бути відізнана? Чи є підстави для задоволення вимоги Ясень? Який порядок усиновлення (удочеріння) дітей, що залишилися без опіки батьків і перебувають у виховних установах?

Задача 7. Тарай Ю. за проханням своєї дружини Юрась Л. усиновив її 5-річного сина, народженого нею від першого шлюбу з Нечіпаєм О. В подальшому відносини між Тарай Ю. та Юрась Л. зіпсувалися. Вона разом із сином повернулася до Нечіпая О. та відновила з ним шлюбні стосунки. Згодом Юрась Л. пред'явила позов до Тарая Ю. щодо стягнення аліментів на утримання сина. Суд, виходячи з того, що відповідач є усиновителем дитини, стягнув з нього аліменти. Однак Тарай Ю. пред'явив позов щодо скасування усиновлення, оскільки він фактично позбавлений можливості брати участь у вихованні дитини.

Чи правомірне рішення суду про стягнення з Тарая Ю. аліментів? Чи підлягає задоволенню його позов щодо скасування усиновлення дитини?

Задача 8. Прокурор району пред'явив позов подружжю Гарбарів щодо скасування усиновлення ними племінниці Ольги. Судом було встановлено, що єдиною причиною усиновлення відповідачами племінниці було прагнення отримати більшу жилу площу в зв'язку зі знесенням будинку, в якому вони проживають. Усиновителі в свою сім'ю Ольгу не брали, дівчина продовжувала жити з матір'ю. Суд виніс рішення про скасування усиновлення, вказавши, що воно суперечить інтересам дитини.

Яка правова оцінка рішення суду? Які підстави визначені законом для скасування усиновлення? Які правові наслідки скасування усиновлення?

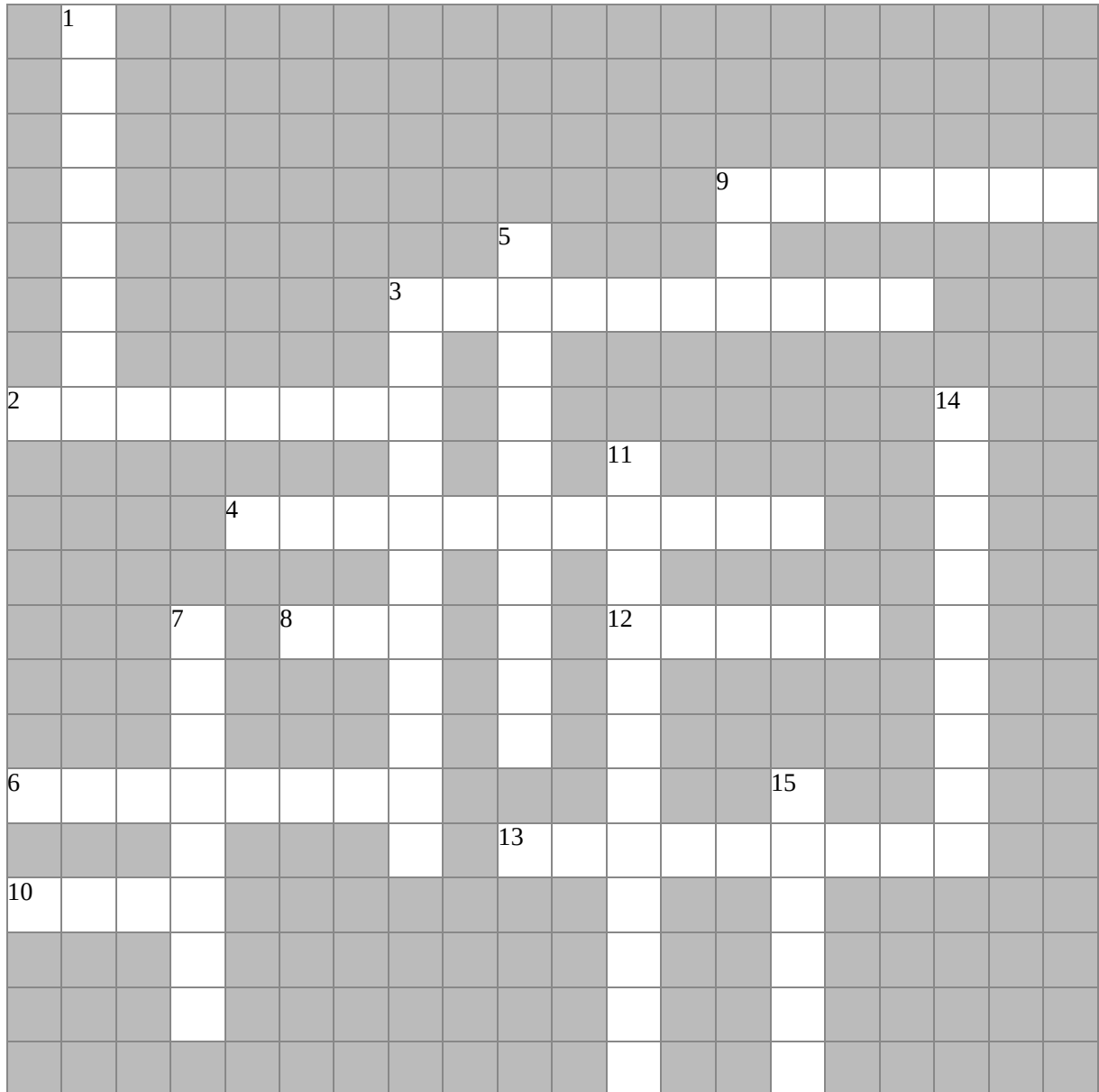
Творчі завдання

1. Скласти заяву про бажання усиновити дитину.
2. Скласти перелік документів, які необхідні для здійснення усиновлення.
3. Вказати документи, які мають подавати претенденти на усиновлення до суду для одержання дозволу на останнє.

4. Підготувати доповідь на тему «Історико-правовий аналіз розвитку інституту усиновлення».

5. Проаналізувати динаміку кількості визнання усиновлень недійсними та скасування усиновлень в Україні за останні роки. Обґрунтувати причини цього.

6. Розгадати кросворд.

По горизонталі:

2. Спеціальний режим інформації, що стала відома конкретно встановленому колу осіб (членам сім'ї та уповноваженим службовим особам у силу виконання ними своїх службових обов'язків) з приводу факту усиновлення, яка приховується від інших осіб з метою захисту інтересів усиновленого та членів його сім'ї.

3. Система врегульованих законодавством заходів щодо забезпечення прав неповнолітніх дітей (віком з 14 до 18 років), позбавлених батьківського піклування, які здійснюються в інтересах цих дітей повнолітніми дієздатними особами, які призначені судом або органами опіки.

4. Прийняття особою дитини у свою сім'ю на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду, що здійснюється у найвищих інтересах дитини для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

6. Тимчасовий догляд, виховання та реабілітація дитини в сім'ї патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин.

8. Орган, що приймає рішення про усиновлення дитини.

9. Між прийомними батьками та органом, який прийняв рішення про створення прийомної сім'ї, укладається _____.

10. Прийомні батьки подають _____, що є формою контролю з боку органів опіки та піклування.

12. Система заходів щодо забезпечення прав малолітніх дітей (віком до 14 років), позбавлених батьківського піклування, які здійснюються в інтересах цих дітей повнолітніми дієздатними особами, що призначені судом або органами опіки та піклування.

13. Нормативний документ, що визначає порядок створення та функціонування дитячого будинку сімейного типу.

По вертикалі:

1. Сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

3. Усиновлювачем може бути особа, що старша за дитину, яку вона бажає усиновити, не менш як на _____ років.

5. Якщо між усиновлювачем і дитиною склалися, незалежно від волі усиновлювача, стосунки, які роблять неможливими їхнє спільне проживання і виконання усиновлювачем своїх батьківських обов'язків, то може бути _____ усиновлення.

7. Судовий розгляд справ про усиновлення з метою забезпечення таємниці усиновлення може бути _____.

9. Скільки місяців повинно пройти, щоб дитину, яку було підкинуто чи знайдено, можна було усиновити?

11. Усиновленою може бути ...та _____ дитина.

14. Усиновленою може бути _____та ... дитина.

15. Максимальна кількість дітей, що може бути влаштована одночасно до дитячого будинку сімейного типу.

Тема 13. Опіка та піклування над дітьми

План

1. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми.
2. Права дитини, над якою встановлена опіка (піклування).
3. Права і обов'язки опікуна і піклувальника.
4. Припинення опіки та піклування над дітьми.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Визначити поняття опіки та піклування над дітьми.
2. Назвати органи опіки та піклування в Україні.
3. Визначити порядок встановлення опіки над дітьми в Україні.
4. Визначити порядок встановлення піклування над дітьми.
5. Які вимоги встановлені законом до особи опікуна (піклувальника).
6. Назвати основні права і обов'язки опікуна (піклувальника).
7. У чому полягають обмеження прав опікунів та піклувальників?
8. Який порядок утримання дітей, що перебувають під опікою (піклуванням).
9. Назвати права дитини, над якою встановлено опіку або піклування.
10. Визначити підстави і порядок припинення опіки.
11. Назвати підстави і порядок припинення піклування.
12. Які підстави звільнення опікуна (піклувальника) дитини від їхніх обов'язків.

Тести

1. Опіка встановлюється над:

- а) дитиною у віці до 14 років;
- б) дитиною у віці від 14 до 18 років;
- в) непрацездатними;
- г) громадянами, визнаними судом обмежено дієздатними.

2. Піклування встановлюється над:

- а) дитиною у віці до 14 років;
- б) дитиною у віці від 14 до 18 років;
- в) громадянами, визнаними судом недієздатними;
- г) непрацездатними.

3. Місцем встановлення опіки та піклування є:

- а) місце проживання фізичної особи, яка потребує опіки чи піклування;
- б) місце знаходження органу опіки і піклування, який прийняв відповідне рішення;
- в) місце проживання опікуна чи піклувальника;
- г) місце знаходження суду, який виніс відповідне рішення.

4. Фізична особа може бути призначена опікуном чи піклувальником:

- а) лише за згодою особи, над якою встановлюється опіка чи піклування;
- б) лише за згодою батьків особи, над якою встановлюється опіка чи піклування;
- в) лише за згодою родичів особи, яка бажає стати опікуном чи піклувальником;
- г) лише за письмовою заявою особи, яка бажає стати опікуном чи піклувальником.

5. Опікуном чи піклувальником не може бути фізична особа:

- а) яка позбавлена батьківських прав, якщо ці права не були поновлені;
- б) яка не має власного житла;
- в) фізична особа, яка досягла пенсійного віку;
- г) фізична особа, яка не має фіксованої заробітної плати.

6. Опіка припиняється у разі:

- а) передачі малолітньої особи батькам (усиновителям);
- б) досягнення фізичною особою повноліття;
- в) досягненням дитиною 14 років;
- г) поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною.

7. Піклування припиняється у разі:

- а) передачі малолітньої батькам (усиновителям);
- б) досягнення фізичною особою повноліття;
- в) досягненням дитиною 14 років;
- г) поновлення цивільної дієздатності фізичної особи, яка була визнана недієздатною.

8. При призначенні опікуна чи піклувальника органом опіки та піклування враховується:

- а) бажання самої дитини;
- б) релігійна приналежність особи;
- в) партійна приналежність особи;
- г) особисті якості особи.

9. Дати визначення поняттю «Опіка над дітьми – це ...».

10. Дати визначення поняттю «Піклування над дітьми – це ...».

11. Вибрати правильну відповідь «Встановлення опіки та піклування припиняє/не припиняє права дитини на отримання пенсії, аліментів, відшкодування шкоди у зв'язку з втратою годувальника та інших соціальних виплат, призначених дитині».

Задачі

Задача 1. До органу опіки та піклування надійшла заява від С. В. Сая з проханням призначити його опікуном його двоюрідного племінника Павла Сая. На момент подання заяви Павлу було 13 років. Під час розгляду заяви органом опіки та піклування йому виповнилось 14 років. Орган опіки та піклування відмовив у встановленні опіки на тій підставі, що Павло вже досяг чотирнадцяти років та роз'яснив, що С. В. Сай має право на звернення щодо встановлення піклування щодо неповнолітнього Павла.

Чи правильне рішення виніс орган опіки та піклування?

Чим відрізняються права та обов'язки опікуна від прав та обов'язків піклувальника?

Задача 2. Представник органу опіки та піклування для перевірки виконання опікуном своїх обов'язків щодо підопічного кожного вівторка відвідував житло підопічного. Опікун вважає, що такі перевірки занадто часті та створюють незручності для нього та неповнолітнього. Він звернувся до адвоката з проханням надати йому консультацію щодо правового впливу на дії органу опіки та піклування.

Хто встановлює періодичність перевірок виконання опікуном його обов'язків? Який орган державної влади (посадова особа) може змінити періодичність перевірок?

Яким підзаконним актом регламентуються питання контролю виконання обов'язків опікунами та піклувальниками з боку органів опіки та піклування?

Задача 3. Після смерті батьків 8-річного Володі Жовтоного орган опіки і піклування запропонував його дядьку Бокітьку (брату померлої матері) стати опікуном племінника. Однак Бокітько висловив заперечення проти свого призначення опікуном, пояснивши, що у нього немає досвіду спілкування з дітьми. Крім того, він пояснив, що страждає від радикуліту і за станом здоров'я йому буде важкувато виконувати обов'язки опікуна. І все ж ці підстави були визнані несуттєвими і орган опіки і піклування виніс рішення про призначення Бокітька опікуном малолітнього Володі.

Які вимоги пред'являються законом до осіб, які призначаються опікунами? Чи має право орган опіки і опікунства призначати опікуна без його згоди? Чи є хвороба Бокітька перепорою для виконання ним обов'язків опікуна? Яким нормативним актом встановлений перелік захворювань, за наявності яких особа не може прийняти дитину під опіку (опікунство)? Як необхідно діяти Бокітьку в цій ситуації?

Задача 4. Про неповнолітнього Найденка після смерті його матері виявили бажання піклуватися рідна бабуся, з якою він не підтримував стосунків, і Власенко, з яким померла збиралася укласти шлюб. Піклувальником був призначений Власенко. За життя

матері між ним та хлопцем склалися батьківські стосунки, а до його рідного сина останній ставився як до брата. Через деякий час між піклувальником і підопічним виник спір з приводу реалізації спадкового майна. Найденко хотів продати будинок, який він отримав у порядку спадкування. Однак піклувальник згоди на це не дав, вважаючи, що хлопець не розуміє, наскільки йому знадобиться цей будинок у майбутньому. Крім того, Власенко збирався звернутися з вимогою про стягнення аліментів до батька неповнолітнього.

Кому надається перевага у призначенні опікуном або піклувальником? Який порядок вчинення правочинів щодо майна підопічного? На кого покладається обов'язок з утримання підопічного?

Творчі завдання

1. Провести порівняння правового статусу опікуна та піклувальника.
2. Порівняти статті про опіку і піклування Сімейного кодексу України та Цивільного кодексу України, визначити колізії.
3. Скласти заяву до органу опіки та піклування про призначення опікуном малолітньої особи.
4. Провести порівняльний аналіз основних прав і обов'язків опікуна та піклувальника.

Тема 14. Альтернативні форми виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування

План

1. Види альтернативних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
2. Патронат над дітьми.
3. Передання дітей на виховання до прийомної сім'ї.
4. Влаштування дітей до дитячих будинків сімейного типу.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Якій дитині надається статус дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування?
2. Визначте поняття патронату у широкому та вузькому значенні.
3. Які особливості патронату порівняно з іншими формами виховання дітей, що позбавлені батьківського піклування?
4. Які вимоги встановлені законом до особи патронатного вихователя?
5. Визначте основні права та обов'язки патронатного вихователя щодо дитини.
6. Які права має дитина, передана під патронат?
7. Внаслідок яких обставин може припинятися патронат над дитиною?
8. Визначте поняття прийомної сім'ї.
9. Які вимоги встановлені законом до особи прийомних батьків?
10. Назвіть права і обов'язки прийомних батьків.
11. Які сімейні права має дитина в прийомній сім'ї?
12. Які підстави припинення прийомної сім'ї?
13. Назвіть відмінності прийомної сім'ї від дитячого будинку сімейного типу.
14. Визначте порядок створення дитячого будинку сімейного типу.
15. Які особи можуть бути батьками-вихователями?

16. Розкрийте зміст основних прав та обов'язків батьків-вихователів.

17. Визначте права дітей – вихованців дитячого будинку сімейного типу.

18. Які підстави припинення діяльності дитячого будинку сімейного типу?

Тести

1. Договір про патронат укладається:

- а) між відділом освіти та особою, яка бере дитину на виховання;
- б) між органом опіки та піклування й особою, яка бере дитину на виховання;
- в) між батьками та патронатним вихователем, який бере дитину на виховання, у разі, якщо батьки не можуть самотійно виховувати дитину;
- г) не укладається.

2. Прийомна сім'я – це:

- а) працездатні чоловік або дружина, які не мають власних дітей, тому можуть взяти на спільне проживання в свою сім'ю дитину;
- б) це сім'я або особа, яка не перебуває в шлюбі, що добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання;
- в) альтернативна форма влаштування дитини, яка є сиротою або з інших причин позбавлена батьківського піклування, в сім'ю іншої особи з метою сімейного виховання;
- г) це сім'я або особа, яка не перебуває в шлюбі, що добровільно взяла від 5 до 10 дітей на виховання та спільне проживання.

3. Відповідно до Сімейного кодексу України за прийомними дітьми зберігається право:

- а) на проживання у комфортних умовах, які вони мали до влаштування до прийомної сім'ї;
- б) на аліменти, які вони мали до влаштування до прийомної сім'ї;

- в) отримання відповідної освіти та гарантування їхнього відповідного працевлаштування;
- г) правильна відповідь відсутня.

4. Відповідно до Сімейного кодексу України дитячий будинок сімейного типу – це:

- а) відокремлена сім'я осіб, які проживають разом та ведуть спільне господарство;
- б) сім'я, створена на підставі реєстрованого шлюбу;
- в) окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя для забезпечення сімейного виховання та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт;
- г) окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш як п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

5. Рішення про створення прийомної сім'ї ухвалюється:

- а) судом;
- б) органом опіки та піклування за місцем виявлення дітей;
- в) урядовим органом державного управління з усиновлення та захисту прав дитини;
- г) районною державною адміністрацією.

6. Форма влаштування дитини, що забезпечує тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини на період подолання складних життєвих обставин:

- а) опіка/піклування;
- б) патронат;
- в) прийомна сім'я;
- г) дитячий будинок сімейного типу.

7. Продовжити речення «Термін перебування дитини в сім'ї патронатного вихователя встановлюється органом опіки та піклування і не може перевищувати ...».

8. Дати визначення поняття «Патронат над дитиною – це ...».

9. Продовжити речення *«Дитячий будинок сімейного типу відрізняється від прийомної сім'ї тим, що ...».*

10. Доповнити твердження *«До дитячого будинку сімейного типу можна прийняти не більше ніж _____ дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування».*

Задачі

Задача 1. 2017 року органом опіки та піклування було укладено договір про патронат з Козаком М. щодо малолітнього Жені. Під час чергової перевірки виконання договору патронату з'ясувалося, що відділ державної виконавчої служби примусово реалізував квартиру, яка належала Козаку М., з метою виконання судового рішення. Внаслідок цього патронована дитина залишилася без місця проживання. Козак М. відвіз дитину до своєї матері.

Орган опіки та піклування звернувся до суду з позовом до Козака М. про розірвання договору патронату.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 2. До органу опіки та піклування звернулася Лисак Ю. з проханням передати їй на патронатне виховання доньку її померлої сусідки Бубнової Є. В укладенні договору про патронат Лисак було відмовлено на тій підставі, що у 2012 році вона була позбавлена батьківських прав щодо свого сина. Вважаючи рішення органу опіки та піклування незаконним, Лисак Ю. звернулася з позовом до суду.

Яке рішення повинен прийняти суд?

Задача 3. Подружжя Дудченків, які проживають в однокімнатній квартирі загальною площею 42 м², подали до органу опіки та піклування за місцем свого проживання заяву з проханням дати висновок про можливість бути прийомними батьками. До своєї заяви вони додали довідку з місця роботи (із зазначенням посади та розміру заробітної плати), копію фінансового особового рахунку і виписку з будинкової книги з місця проживання, копію свідоцтва про укладення шлюбу та медичну довідку про стан здоров'я. Через місяць органом опіки та піклування було здійснено

обстеження умов проживання Дудченків та за його результатами складено акт про неналежні житлово-побутові умови їхнього проживання, що перешкоджає їм стати прийомними батьками. Крім того, орган опіки та піклування вказав, що заявниками представлені не всі необхідні документи. На цій підставі за заявою Дудченків було складено негативний висновок про їхню можливість стати прийомними батьками, у зв'язку з чим їм було відмовлено в підборі дітей для влаштування у прийомну сім'ю. Про ухвалене рішення Дудченків було повідомлено через 10 днів після складання висновку.

Дайте правову оцінку рішенням органу опіки та піклування. Які документи повинні бути представлені до органу опіки та піклування особами, які бажають стати прийомними батьками?

Задача 4. Подружжя Горпинків прожили у шлюбі більше десяти років, але спільних дітей не мали, тому вирішили створити дитячий будинок сімейного типу. Для цього вони звернулися до юридичної консультації з питанням, чи матимуть право діти, які виховуватимуться у дитячому будинку сімейного типу, на отримання раніше призначених їм аліментів, пенсій, інших видів державної допомоги та суми коштів, що належать їм як пенсія, аліменти, або інші види державної допомоги.

Надайте аргументовану юридичну консультацію з приводу цього питання.

Задача 5. Подружжя Самойлових прожило у шлюбі більше десяти років, але спільних дітей не мало, тому вирішило створити дитячий будинок сімейного типу. Для цього вони звернулися до юридичної консультації з такими питаннями:

1. Який порядок створення дитячого будинку сімейного типу передбачений чинним законодавством?
2. Які діти в першу чергу мають право на влаштування до дитячого будинку сімейного типу?
3. Які документи орган опіки та піклування зобов'язаний надати батькам-вихователям?

4. Чи матимуть право діти, які виховуватимуться в дитячому будинку сімейного типу, на отримання раніше призначених їм аліментів, пенсій, інших видів державної допомоги та чи переходять у розпорядження батьків-вихователів і витрачаються на утримання вихованців суми коштів, що належать дітям як пенсія, аліменти або інші види державної допомоги?

5. На кого покладається фінансування дитячого будинку сімейного типу?

Надайте аргументовану юридичну консультацію.

Задача 6. У прийомну сім'ю подружжя Марчук були передані десятирічна Ганнуся і одинадцятирічний Максим, які залишилися після смерті матері без піклування. У договорі, укладеному між органами опіки і піклування та прийомними батьками, було передбачено, що орган опіки і піклування протягом шести місяців виділить прийомним батькам трикімнатну квартиру з меблями. Однак протягом двох років квартиру не було надано. У цей період у подружжя народилася двійня, і вони змушені були звернутися до суду з вимогою про надання квартири, оскільки проживати у двокімнатній квартирі з чотирма дітьми неможливо. Проте орган опіки і піклування в суді заявив, що квартиру він виділити не має можливості, але подружжя має право розірвати договір. У цьому випадку дітей доправлять у дитячий будинок.

Крім того, орган опіки і піклування хотів за власною ініціативою розірвати договір, оскільки вважав, що четверо дітей для прийомної сім'ї забагато. До того ж прийомні батьки не зможуть належним чином піклуватися про прийомних дітей, оскільки в них з'явилися власні.

Які підстави розірвання договору про передачу дітей у прийомну сім'ю? Як має бути вирішений спір між прийомними батьками і органом опіки і піклування?

Творчі завдання

1. Скласти порівняльну таблицю (схему) форм влаштування дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування (вказати на спільні та відмінні ознаки).

2. Скласти договір про патронат над дитиною.

3. З'ясувати питання щодо оплатності діяльності прийомних батьків, патронатних вихователів та визначити ступінь фінансової підтримки з боку держави тих чи інших форм альтернативного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

4. Порівняти правовий статус вихователя з опікуном та піклувальником, патронатним вихователем.

Тема 15. Сімейні відносини з іноземним елементом

План

1. Поняття сімейних правовідносин з іноземним елементом.
2. Поняття шлюбу у міжнародному сімейному праві. Інші сімейні союзи.
3. Колізійне регулювання укладення шлюбу.
4. Розірвання шлюбу.

Запитання і завдання для самоконтролю

1. Назвіть ознаки сімейних правовідносин з іноземним елементом.
2. Назвіть умови застосування іноземного сімейного законодавства до сімейних відносин в Україні.
3. Які є види конвенцій у сфері сімейних відносин?
4. Які є основні колізійні прив'язки в сфері сімейних відносин?
5. Назвіть ознаки шлюбу в міжнародному сімейному праві та його форми.
6. Наведіть приклади матеріальних умов шлюбу, притаманних для законодавства окремих іноземних держав.
7. Наведіть випадки специфічних обмежень щодо укладення шлюбу, пов'язаних з конкретною особою.
8. Назвіть види шлюбно-сімейних правовідносин між подружжям у міжнародному сімейному праві.
9. Як визначається режим власності подружжя в міжнародному сімейному праві?
10. Який порядок укладення шлюбного договору в зарубіжних країнах?

Тести

1. Усиновлення іноземцем дитини, яка є громадянином України:

- а) заборонено;
- б) дозволено;
- в) дозволено тільки тоді, коли усиновлювач є родичем дитини;

г) дозволено тільки щодо дитини, яка страждає на хворобу, що внесена до спеціального переліку хвороб, затвердженого центральним органом виконавчої влади.

2. Підсудність справ про розірвання шлюбу між громадянином України та іноземцем або особою без громадянства, які проживають за межами України, визначається:

- а) на загальних підставах;
- б) суддею Верховного Суду України;
- в) за домовленістю сторін;
- г) виключна.

3. Усиновлення громадянином України дитини, яка є громадянином України, але проживає за межами України, здійснюється:

- а) судом України;
- б) Центром з усиновлення;
- в) у консульській установі або дипломатичному представництві України;
- г) судом країни проживання.

4. Доповнити речення «Дитина, яка є громадянином України, може бути усиновлена іноземцем, якщо вона перебуває не менш як _____ на обліку в центральному органі виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері усиновлення та захисту прав дітей, і досягла _____ років».

5. Вибрати правильну відповідь «Іноземець – особа, яка не перебуває в шлюбі і може/не може усиновити дитину в Україні».

Задачі

Задача 1. Громадянка України Коваленко і громадянин Швеції Сундквіст подали в орган РАЦСу м. Луцьк за місцем проживання Коваленко заяву про укладання шлюбу. При цьому Сундквіст пред'явив документ, що засвідчує його особу, без офіційно завіреного перекладу на українську мову. Довідки про сімейний стан і яких-небудь інших документів ним пред'явлено

не було. У зв'язку з цим працівники органу РАЦСу запропонували громадянину Сундквісту надати довідку, видану компетентним органом Швеції і легалізовану у відповідній консульській установі України, про те, що він не перебуває в іншому шлюбі, а також зробити і нотаріально завірити переклад.

Чи правомірна ця вимога? Які документи необхідно пред'являти іноземним громадянам під час державної реєстрації шлюбу?

Задача 2. У липні 2017 р. громадянин України Петренко, перебуваючи у відпустці в Іспанії, познайомився з громадянкою РФ Гузеєвою, яка також відпочивала там за туристичною путівкою. Через декілька днів Петренко і Гузеєва за взаємною згодою уклали відповідно до іспанського законодавства шлюб. У зв'язку із завершенням відпочинку Петренко і Гузеєва повернулися до м. Луцьк, де стали проживати в квартирі Петренка, вважаючи себе чоловіком і дружиною. Повторно шлюб в органі РАЦСу вони не реєстрували. Через півроку стосунки між ними зіпсувалися і Гузеєва виїхала до батьків у м. Люберці. Після цього Петренко почав вважати, що їхні стосунки з Гузеєвою були несерйозними, а укладання шлюбу в Іспанії ніякого значення для нього мати не може. У травні 2018 р. він зареєстрував шлюб із Вітренко в органі РАЦСу за місцем проживання. Через три місяці Петренко трагічно загинув у результаті автокатастрофи. Претендуючи на спадщину, Гузеєва звернулася з позовною заявою про визнання шлюбу між Петренком та Вітренко недійсним, пред'явивши в обґрунтування позову документи про укладання шлюбу між нею і Петренком в Іспанії.

Яке рішення повинен ухвалити суд за позовом Гузеєвої?

Задача 3. 2011 р. громадянин Вірменії Аветісян і громадянка України Калина зареєстрували шлюб в одному з органів РАЦСу м. Київ. При цьому подружжя громадянства і своїх прізвищ не змінили. На початку 2013 р. вони виїхали на постійне місце проживання до Єревана, проте сімейного життя у них не склалося, почалися конфлікти і сварки. У зв'язку з цим Калина вирішила розірвати шлюб з Аветісяном і повернутися додому, на що той

відповів категорично відмовою, сподіваючись на нормалізацію стосунків. Тоді Калина виїхала до батьків у м. Київ, де подала заяву про розірвання шлюбу з Аветісяном до суду за місцем проживання батьків. Дізнавшись про це, Аветісян визнав дії дружини незаконними і направив до суду письмове прохання не розглядати заяву Калини про розірвання шлюбу по суті. В обґрунтування свого прохання він послався на необхідність розгляду позовної заяви тільки за місцем проживання подружжя і з дотриманням законодавства країни проживання, незалежно від громадянства подружжя.

Чи підлягає задоволенню прохання Аветісяна? Яке рішення прийме суд за позовом Калини?

Задача 4. Громадянка України Любашко тривалий час перебувала в інтимних стосунках з громадянином Республіки Молдова Беженаром, внаслідок чого у Любашко в 2014 р. за місцем її постійного проживання у м. Луцьк народилася позашлюбна дитина. Під різними приводами Беженар, який перебував у м. Луцьк в тривалому службовому відрядженні, від реєстрації шлюбу і з'явлення до органу РАЦСу для встановлення свого батьківства ухилявся, а потім взагалі виїхав до Кишинева і перестав відповідати на листи Любашко. Переконавшись, що Беженар не має наміру на ній одружуватися і надавати їй матеріальну допомогу у вихованні дитини, Любашко подала до суду за місцем свого проживання заяву про встановлення батьківства і стягнення аліментів на утримання дитини.

Законодавством якої держави (Республіки Молдова або України) слід керуватися суду під час розгляду заяви Любашко про встановлення батьківства і стягнення аліментів на дитину? Чи підлягає задоволенню позов Любашко?

Задача 5. 2015 р. громадянин РФ Груздев одружився з громадянкою України Вовк, після чого подружжя стало проживати за місцем постійного проживання Груздева в Калузі. Після реєстрації шлюбу Вовк узяла прізвище чоловіка, проте громадянство не змінила. 2016 р. Груздеви вирішили усиновити малолітнього

племінника дружини, що залишився сиротою, який живе в м. Львів і є громадянином України. Вони звернулися за необхідними роз'ясненнями, проте подружжю Груздевих пояснили, що вони повинні одержати згоду на усиновлення самої дитини і компетентного державного органу України, після чого направити всі необхідні документи за місцем проживання усиновлюваного у м. Львів для ухвалення остаточного рішення відповідно до законодавства України.

Законодавством якої держави (Російської Федерації або України) слід керуватися в цьому разі? Установи якої держави (Російської Федерації або України) компетентні при усиновленні в наведеній ситуації? Які порядок і умови усиновлення неповнолітніх дітей за участі громадян держав-членів СНД (у відповіді посилайтеся на ст. 37 Конвенції про правову допомогу і правові відносини в цивільних, сімейних і кримінальних справах)?

Творчі завдання

1. Підготувати доповідь на тему «Правові наслідки укладення шлюбу громадянином України з іноземцем».
2. Підготувати доповідь на тему «Роль міжнародних договорів у вирішенні проблемних питань сімейно-правових відносин».
3. Підготувати доповідь на тему «Проблеми міжнародного усиновлення».
4. Проаналізувати судову практику Європейського суду з прав людини щодо розгляду сімейних спорів.
5. Ознайомитися з міжнародно-правовими договорами, в яких містяться норми з регулювання сімейних правовідносин, надати їхню правову характеристику.
6. З'ясувати, які основні правила щодо розірвання шлюбів закріплені в Мінській конвенції.
7. На підставі аналізу нормативно-правових актів встановити умови визнання укладення шлюбів між громадянами України, що здійснене за її межами.
8. Визначити випадки застосування законодавства іноземних держав у сімейних правовідносинах.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНЕ ПРАВО»

1. Поняття, історичні форми, типи, види та функції сім'ї.
2. Поняття сімейного права. Предмет сімейного права.
3. Етапи становлення сімейного права в Україні.
4. Державна сімейна політика України.
5. Перші декрети радянської влади з питань сім'ї та шлюбу, перший сімейний кодекс РРФСР, їхнє значення.
6. Перший сімейний кодекс України 1919 року.
7. Сімейний кодекс України 1926 року.
8. Основи законодавства СРСР і союзних республік про шлюб та сім'ю, Кодекс про шлюб та сім'ю України.
9. Строки позовної давності у сімейному праві України.
10. Поняття та види джерел сімейного права.
11. Конституція України як джерело сімейного права.
12. Сімейний кодекс України як основне джерело сімейного права.
13. Застосування норм Цивільного кодексу України та інших нормативно-правових актів до регулювання сімейних відносин.
14. Роль договору в регулюванні сімейних відносин.
15. Звичай як джерело регулювання сімейних відносин.
16. Міжнародні договори України як джерела сімейного права.
17. Роль судової практики в регулюванні сімейних відносин.
18. Місце сімейного права в системі права України.
19. Принципи сімейного права.
20. Методи сімейного права.
21. Поняття, види та об'єкт сімейних правовідносин.
22. Підстави виникнення, зміни та припинення сімейних правовідносин.
23. Здійснення сімейних прав та виконання сімейних обов'язків.
24. Захист сімейних прав та інтересів.

25. Учасники (суб'єкти) сімейних правовідносин.
26. Поняття шлюбу та його ознаки.
27. Правова природа шлюбу.
28. Порядок укладання шлюбу.
29. Визнання шлюбу недійсним.
30. Поняття і підстави припинення шлюбу.
31. Умови укладення шлюбу та перешкоди до його укладання.
32. Державна реєстрація шлюбу.
33. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану.
34. Розірвання шлюбу в суді.
35. Правові наслідки розірвання шлюбу.
36. Режим окремого проживання подружжя.
37. Поняття особистих немайнових прав і особистих немайнових обов'язків подружжя.
38. Поняття і основні принципи правового регулювання особистих немайнових відносин подружжя в Україні.
39. Види особистих немайнових прав подружжя.
40. Розвиток правових засад права власності подружжя.
41. Правовий режим спільного майна подружжя.
42. Право особистої (роздільної) приватної власності дружини та чоловіка.
43. Здійснення подружжям прав щодо їхнього спільного і роздільного майна.
44. Поділ майна подружжя.
45. Права та обов'язки подружжя з утримання.
46. Загальні положення договірного регулювання майнових відносин подружжя.
47. Договори подружжя щодо їхнього спільного та роздільного майна.
48. Договори подружжя про надання утримання та про припинення права на утримання.
49. Шлюбний договір.
50. Загальні підстави виникнення особистих немайнових прав та обов'язків матері, батька і дитини.

51. Визначення походження дитини від матері та батька, які перебувають у шлюбі між собою.
52. Визначення походження дитини, батьки якої не перебувають у шлюбі між собою.
53. Оспорювання батьківства.
54. Оспорювання материнства і визнання материнства.
55. Права батьків і дітей на майно.
56. Правовідносини між матір'ю, батьком і дитиною щодо надання утримання дитині.
57. Припинення правовідносин між матір'ю, батьком і повнолітньою дитиною щодо надання утримання.
58. Правовідносини між матір'ю, батьком і повнолітньою дитиною щодо надання утримання.
59. Стягнення аліментів за минулий час та заборгованості за аліментами.
60. Відповідальність за прострочення сплати аліментів.
61. Загальна характеристика договірного регулювання відносин батьків щодо виховання та утримання дітей.
62. Договори батьків про утримання дітей, повнолітніх доньки/сина.
63. Договори батьків про виховання та утримання дітей, що укладаються під час розірвання шлюбу.
64. Договір про здійснення батьківських прав та обов'язків.
65. Поняття правовідносин за участі інших членів сім'ї та родичів.
66. Особисті немайнові права та обов'язки інших членів сім'ї та родичів.
67. Зобов'язання з утримання інших членів сім'ї та родичів.
68. Поняття та зміст усиновлення.
69. Суб'єкти усиновлення.
70. Процедура усиновлення.
71. Таємниця усиновлення.
72. Правові наслідки усиновлення.
73. Поняття і значення опіки та піклування над дітьми.
74. Права дитини, над якою встановлена опіка (піклування).
75. Права і обов'язки опікуна і піклувальника.

- 76. Припинення опіки та піклування над дітьми.
- 77. Види альтернативних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.
- 78. Патронат над дітьми.
- 79. Передання дітей на виховання до прийомної сім'ї.
- 80. Влаштування дітей до дитячих будинків сімейного типу.
- 81. Поняття сімейних правовідносин з іноземним елементом.
- 82. Поняття шлюбу у міжнародному сімейному праві. Інші сімейні союзи.
- 83. Встановлення батьківства (материнства) у міжнародному сімейному праві.
- 84. Опіка і піклування у міжнародному сімейному праві.
- 85. Усиновлення (удочеріння) у міжнародному сімейному праві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основні

1. Європейська конвенція про здійснення прав дітей від 25 січня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 91. – Ст. 3355.
2. Європейська конвенція про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом, (ETS № 85) (укр./рос.) : від 15 жовтня 1975 р. // Офіційний вісник України. – 2009. – № 51. – Ст. 1780.
3. Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 року / М. Дженіс // Європейське право у галузі прав людини : джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредні ; пер. з англ. – К. : АртЕк, 1997. – С. 568–573.
4. Кодекс законов о семье, опеке, браке и об актах гражданского состояния УССР от 31 мая 1926 г. // Детское право советских республик : сборник действующего законодательства о детях / под общ. ред. Ю. П. Мазуренко. – Харьков : Юрид. изд-во Наркомюста УССР, 1927. – С. 75–120.
5. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР від 20 червня 1969 р. № 2006-7 // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1969. – № 26. – Ст. 204.
6. Конвенція ООН про права дитини, прийнята резолюцією 44/25 Генеральної Асамблеї ООН : від 20 листопада 1989 р. // Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – 1997. – № 5. – С. 35–53.
7. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : від 4 листопада 1950 р. // Урядовий кур'єр. – 2010. – № 215. – 17 листопада.
8. Конвенція про контакт з дітьми : від 15 травня 2003 р. (ETS № 192) // Офіційний вісник України. – 2007. – № 91. – Ст. 3356.
9. Конвенція про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : від 23 листопада 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2013. – № 12. – Ст. 453.

10. Конвенція про стягнення аліментів за кордоном від 20 червня 1956 р. // Офіційний вісник України. – 2010. – № 45. – Ст. 1496.

11. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей : від 25 жовтня 1980 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 35. – Ст. 2493.

12. Конвенція про юрисдикцію, право, що застосовується, визнання, виконання та співробітництво щодо батьківської відповідальності та заходів захисту дітей : від 19 жовтня 1996 р. // Офіційний вісник України. – 2006. – № 40. – Ст. 2659.

13. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства : від 25 жовтня 2007 р. // Офіційний вісник України. – 2012. – № 93. – Ст. 3817.

14. Конституція України : від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

15. Кримінальний кодекс України : від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26. – Ст. 131.

16. Правила державної реєстрації актів цивільного стану в Україні, затв. наказом Міністерства юстиції України : від 18 жовтня 2000 р. № 52/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України : від 24.12.2010 № 3307/5) // Офіційний вісник України. – 2000. – № 42. – Ст. 1803.

17. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України : від 23 лютого 2006 р. № 3477-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 30. – Ст. 260.

18. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення захисту майнових прав дітей : Закон України : від 12 січня 2012 р. № 4314-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2012. – № 40. – Ст. 475.

19. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України : від 1 липня 2010 р. № 2398-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 38. – Ст. 509.

20. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського

підкування : Закон України : від 13 січня 2005 р. № 2342-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 6. – Ст. 147.

21. Про застосування судами окремих норм Сімейного кодексу України при розгляді справ щодо батьківства, материнства та стягнення аліментів : постанова Пленуму Верховного Суду України : від 15 травня 2006 р. № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 2006. – № 7. – С. 16–20.

22. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу : постанова Кабінету Міністрів України : від 26 квітня 2002 р. № 564 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 18. – Ст. 925.

23. Про затвердження Порядку застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : наказ Міністерства охорони здоров'я України : від 9 вересня 2013 р. № 787 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 82. – Ст. 3064.

24. Про затвердження Порядку підтвердження факту народження дитини поза закладом охорони здоров'я : постанова Кабінету Міністрів України : від 9 січня 2013 р. № 9 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 3. – Ст. 65.

25. Про затвердження Порядку провадження діяльності з усиновлення та здійснення нагляду за дотриманням прав усиновлених дітей : постанова Кабінету Міністрів України : від 8 жовтня 2008 р. № 905 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 79. – Ст. 2660.

26. Про затвердження Порядку провадження органами опіки та підкування діяльності, пов'язаної із захистом прав дитини : постанова Кабінету Міністрів України : від 24 вересня 2008 р. № 866 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 76. – Ст. 2561.

27. Про затвердження Порядку розгляду заяв про зміну імені (прізвища, власного імені, по батькові) фізичної особи : постанова Кабінету Міністрів України : від 11 липня 2007 р. № 915 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 52. – Ст. 2115.

28. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей : Закон України : від 2 червня 2005 р. № 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354.

29. Про охорону дитинства : Закон України : від 26 квітня 2001 р. № 2402-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 30. – Ст. 142.

30. Про питання щодо забезпечення реалізації прав дітей в Україні : Указ Президента України : від 16 грудня 2011 р. № 1163 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 101. – Ст. 3697.

31. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України : від 15 листопада 2001 р. № 2789-III // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.

32. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя : постанова Пленуму Верховного Суду України : від 21 грудня 2007 р. № 11 // Вісник Верховного Суду України. – 2008. – № 1.

33. Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про усиновлення і про позбавлення та поновлення батьківських прав : постанова Пленуму Верховного Суду України : від 30 березня 2007 р. № 3 // Вісник Верховного Суду України. – 2007. – № 5. – С. 7–11.

34. Про ратифікацію Європейської конвенції про здійснення прав дітей : Закон України : від 3 серпня 2006 р. № 69-V // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 41. – Ст. 354.

35. Про ратифікацію Європейської конвенції про правовий статус дітей, народжених поза шлюбом : Закон України : від 14 січня 2009 р. № 862-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2009. – № 27. – Ст. 348.

36. Про ратифікацію Європейської конвенції про усиновлення дітей (переглянутої) : Закон України : від 15 лютого 2011 р. № 3017-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 35. – Ст. 346.

37. Про ратифікацію Конвенції про міжнародне стягнення аліментів на дітей та інших видів сімейного утримання : Закон України : від 11 січня 2013 р. № 26-VII // Офіційний вісник України. – 2013. – № 12. – Ст. 453.

38. Рішення Європейського суду з прав людини у справі «Гарнага проти України» : від 16 травня 2013 р. (заява № 20390/07) // Офіційний вісник України. – 2014. – № 1. – Ст. 30.

39. Сімейний кодекс України : від 10 січня 2002 р. № 2947-III // Офіційний вісник України. – 2002. – № 7. – Ст. 273.

40. Цивільний кодекс України : від 16 січня 2003 р. // Офіційний вісник України. – 2003. – № 11. – Ст. 461.

41. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18 березня 2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.

Додаткові

42. Азімов Ч. Здійснення самозахисту в цивільному праві / Ч. Азімов // Вісник Академії правових наук України. – 2001. – № 2. – С. 135–141.

43. Антонюк О. І. Право учасників цивільних правовідносин на самозахист : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Антонюк Олена Ігорівна. – Харків, 2004. – 212 с.

44. Антонюк О. І. Сімейно-правова відповідальність за прострочення сплати аліментів на дитину / О. І. Антонюк // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Матвєєвські цивілістичні читання), (Київ, 16 вересня 2010 р.). – К. : КНТ, 2011. – С. 113–117.

45. Бірюков І. А. Правове становище батьків і опікунів при укладенні ними правочинів стосовно своїх малолітніх дітей чи підопічних їм осіб / І. А. Бірюков // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2004. – № 6. – С. 65–71.

46. Блага А. Б. Неефективне реагування на насильство в сім'ї як порушення прав людини / А. Б. Блага // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2011. – Вип. 4. – С. 173–180.

47. Боднар Т. В. К вопросу о месте семейного права в системе права Украины / Т. В. Боднар // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Матвєєвські цивілістичні читання), (Київ, 16 вересня 2010 р.). – К. : КНТ, 2011. – С. 33–37.

48. Борисова В. І. До питання про форми влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за сімейним законодавством України / В. І. Борисова // Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Харків : Нац. юрид. акад. України, 2009. – Вип. 100. – С. 123–133.

49. Борминская Д. С. К вопросу о присоединении Российской Федерации к Гаагской конвенции о гражданско-правовых аспектах международного похищения детей 1980 г. / Д. С. Борминская // Семейное и жилищное право. – 2011. – № 5. – С. 2–10.

50. Буткевич В. Г. Європейський суд з прав людини та українське судочинство: питання взаємодії / В. Г. Буткевич, В. Т. Мальяренко // Вісник Верховного Суду України. – 2004. – № 4 (44). – С. 2–8.

51. Ватрас В. А. Суб'єкти сімейних правовідносин: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Ватрас Володимир Антонович. – Київ, 2008. – 227 с.

52. Венедіктова І. В. Захист охоронюваних законом інтересів у цивільному праві : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / І. В. Венедіктова. – Київ, 2013. – 43 с.

53. Венедіктова І. Реалізація і захист інтересів осіб у репродуктивних правовідносинах / І. Венедіктова // Юридична Україна. – 2012. – № 11. – С. 46–50.

54. Волохов О. С. Аліментні обов'язки інших членів сім'ї та родичів / О. С. Волохов // Держава і право. – 2010. – Вип. 47. – С. 418–424.

55. Ганкевич-Журавльова О. М. Чи доцільно залучати орган опіки та піклування у справах про встановлення батьківства? / О. М. Ганкевич-Журавльова // Актуальні проблеми цивільного права та процесу : матеріали Міжнар. наук. конф., присвяченої пам'яті Ю. С. Червоного, (Одеса, 16 грудня 2011 р.) / Національн. ун-т «Одеська юрид. академія». – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 82–84.

56. Горобець Н. О. Право на вибір імені дитини / Н. О. Горобець // Університетські наукові записки. – 2011. – № 4. – С. 74–79.

57. Гримич М. В. Звичаєве цивільне право українців ХІХ – початку ХХ століття / М. В. Гримич. – К. : Арістей, 2006. – 560 с.
58. Гриняк О. Б. Право спільної власності подружжя на житло за законодавством України : монографія. / О. Б. Гриняк. – К. : НДІ приватного права і підприємництва НАПрН України, 2017. – 220 с.
59. Гузь Л. Є. Судово-практичний коментар до Сімейного кодексу України / Л. Є. Гузь, А. В. Гузь. – Х. : Фактор, 2011. – 576 с.
60. Демиденко К. Є. Специфіка правового статусу дитини як повноправного суб'єкта цивільного і сімейного права / К. Є. Демиденко // Держава і право. – 2006. – Випуск 33. – С. 321–326.
61. Дерій О. О. Поняття аліментного зобов'язання / О. О. Дерій // Держава і право. – 2013. – Вип. 59. – С. 282–287.
62. Другова В. А. Неюрисдикційна форма захисту майнових прав осіб, які не досягли повноліття / В. А. Другова // Право і безпека. – 2012. – № 4. – С. 266–271.
63. Дякович М. Нотаріат у системі органів по здійсненню захисту майнових прав дитини / М. Дякович // Юридичний радник. – 2008. – № 1. – С. 87–90.
64. Дякович М. М. Сімейне право : навч. пос. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. М. Дякович. – К. : Правова єдність, 2009. – 512 с.
65. Д'ячкова Н. А. Зміст договору між батьками про сплату аліментів на дитину / Н. А. Д'ячкова // Проблеми цивільного права та процесу : матеріали наук.-практ. конф., присвяченої пам'яті професора О. А. Пушкіна, 25 травня 2013 р. – Х. : Харківський національний університет внутрішніх справ; Золота миля, 2013. – С. 207–211.
66. Єщенко А. Щодо можливості вчинення нотаріусом виконавчого напису за договором про сплату аліментів / А. Єщенко // Коментовані зразки документів (за чинним законодавством) : у 3-х т. / за заг. ред. В. М. Марченка, О. Д. Чуєвої. – Х. : ФО-П Зієнко Н. М., 2011. – Т. 3. – С. 144–145. – (Серія : Юридичний радник).
67. Жилинкова И. В. Проблемы правового режима имущества членов семьи : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.03 / Жилинкова Ирина Владимировна. – Харьков, 2000. – 407 с.

68. Жилінкова І. Дія норм сімейного законодавства у часі / І. Жилінкова // Вісник Академії правових наук України. – 2006. – № 4. – С. 108–118.

69. Жилінкова І. Правове регулювання речових відносин у сім'ї: визначення концептуальних підходів / І. Жилінкова // Право України. – 2011. – № 5. – С. 105–111.

70. Карпачова Н. І. Роль сім'ї, суспільства і держави в недопущенні бездоглядності, безпритульності та насильства щодо дітей (із спеціальної доповіді «Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні») / Н. І. Карпачова // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011. – № 5. – С. 5–12.

71. Кидалова А. Особисті немайнові права та обов'язки батьків і дітей: характеристика їх окремих видів / А. Кидалова // Право України. – 2003. – № 5. – С. 51–56.

72. Ковальська В. С. Класифікація юридичних фактів у сімейному праві України / В. С. Ковальська // Університетські наукові записки. – 2010. – № 3 (35). – С. 82–87.

73. Ковальчук Т. Становлення та розвиток законодавства України про особисті немайнові права батьків / Т. Ковальчук // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 12. – С. 72–75.

74. Кондрат'єва Л. А. Судовий захист неповнолітніх осіб у цивільному процесі України : дис. ...кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Кондрат'єва Людмила Анатоліївна. – Київ, 2006. – 199 с.

75. Красицька Л. В. Захист сімейних прав дитини Європейським судом з прав людини / Л. В. Красицька // Вісник Донецького національного університету. – 2011. – № 2. – С. 263–267. – (Серія В. «Економіка і право»).

76. Красицька Л. В. Особливості розгляду судами справ про визначення батьківства / Л. В. Красицька // Наукові засади та практика застосування нового Сімейного кодексу України : матеріали круглого столу, (Київ, 25 травня 2006 р.). – Х. : Ксилон, 2007. – С. 119–123.

77. Красицька Л. Самозахист сімейних прав батьків і дітей / Л. Красицька // Підприємництво, господарство і право. – 2013. – № 8. – С. 29–32.

78. Красицька Л. В. Проблеми здійснення та захисту особистих та майнових прав батьків і дітей : монографія / Л. В. Красицька. – К. : Видавництво Ліра-К, 2015. – 628 с.

79. Левківський Б. К. Окремі аспекти удосконалення захисту суб'єктивних сімейних прав органами опіки та піклування / Б. К. Левківський // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народження В. П. Маслова, (Харків, 15 лютого 2013 р.). – Х. : Право, 2013. – С. 133–136.

80. Левківський Б. К. Особисті немайнові права та обов'язки членів сім'ї : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Левківський Богдан Казимирович. – Київ, 2003. – 198 с.

81. Левківський Б. Проблеми захисту батьками прав та інтересів дитини при окремому проживанні батьків: перспективи вдосконалення / Б. Левківський // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 5. – С. 112–115.

82. Левківський Б. Юридична природа договору про припинення права на аліменти на дитину у зв'язку з набуттям права власності на нерухоме майно / Б. Левківський, Є. Виговська // Підприємництво, господарство і право. – 2012. – № 6. – С. 61–64.

83. Логвінова М. В. Цивільна та сімейно-правова відповідальність батьків (осіб, які їх замінюють) за правопорушення, вчинені неповнолітніми : монографія / М. В. Логвінова. – Івано-Франківськ : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2009. – 206 с.

84. Майданик Р. Договір про сурогатне материнство за українським правом: питання терії та практики / Р. Майданик // Право України. – 2012. – № 9. – С. 215–225.

85. Мельниченко О. В. Поділ майна подружжя за законодавством України та країн Європейського Союзу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. В. Мельниченко. – Київ, 2015. – 20 с.

86. Науково-практичний коментар до Сімейного кодексу України / за ред. Є. О. Харитонova. – Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. – 552 с.

87. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України ; пер. з рос. / Ківалов С. В., Червоний Ю. С., Волосатий Г. С. та ін. ; за ред. Ю. С. Червоного. – К.; О. : Юрінком Інтер, 2008. – 504 с.

88. Нікітюк О. М. Охорона та захист права спільної власності подружжя у цивілістичному процесі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.03 / О. М. Нікітюк. – Київ, 2017. – 20 с.

89. Простибоженко О. С. Правовий режим майна подружжя за законодавством європейських держав: порівняльно-правовий аналіз і напрямки гармонізації / О. С. Простибоженко // Вісник Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. – 2016. – Т. 21, вип. 1 (28). – С. 111–129. – (Серія : Правознавство).

90. Простибоженко О. С. Способи поділу спільного майна подружжя: погляд на правозастосовну практику / О. С. Простибоженко // Часопис кримінального і цивільного судочинства. – 2017. – № 1. – С. 147–155.

91. Романовська Л. А. Поняття «майно» дитини як предмет управління за цивільним законодавством / Л. А. Романовська // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2013. – № 1. – С. 124–131.

92. Ромовская З. Снежный ком штрафов / З. Ромовская // Юридическая практика. – 2013. – № 13. – С. 1, 16–17. – 26 марта.

93. Ромовська З. В. Українське сімейне право : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / З. Ромовська. – К. : Правова єдність, 2009. – 500 с.

94. Савченко Л. А. Особисті права та обов'язки батьків і дітей за сімейним законодавством України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право та цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. А. Савченко. – Київський ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 1997. – 27 с.

95. Самілик Л. О. Визначення обсягу прав та обов'язків малолітніх та неповнолітніх батьків / Л. О. Самілик // Карпатський правничий часопис. – 2013. – № 3.

96. Самілик Л. О. Охорона і захист дитини в умовах сучасного сімейного права / Л. О. Самілик // Карпатський правничий часопис. – 2016. – № 12. – С. 52–59.

97. Самілик Л. О. Проблеми забезпечення належного виконання зобов'язань зі сплати аліментів / Л. О. Самілик // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 6. – С. 85–88.

98. Семейное право Украины : учебник / Кивалов С. В., Червонный Ю. С., Волосатый Г. С., Калитенко О. М. ; под ред. Ю. С. Червоного. – К. : Правова єдність, 2009. – 640 с.

99. Семейное право Украины : учебник / под ред. Ю. С. Червоного. – Х. : ООО «Одиссей», 2004. – 520 с.

100. Сімейне право України : навч. посіб. / за ред. Є. О. Харитоновна. – К. : Істина, 2008. – 200 с.

101. Сімейне право України : підручник / Л. М. Баранова, В. І. Борисова, І. В. Жилінкова та ін. ; за заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Жилінкової. – 4-е вид., перероб. і допов. – Х. : Право, 2012. – 322 с.

102. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / за заг. ред. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2008. – 1248 с.

103. Сімейний кодекс України : науково-практичний коментар / за ред. І. В. Жилінкової. – Х. : Ксилон, 2008. – 855 с.

104. Сліпченко С. О. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія / С. О. Сліпченко. – Х. : Діса плюс, 2013. – 552 с.

105. Спасибо-Фатєєва І. В. Науково-практичний висновок щодо можливості посвідчення довіреності від імені малолітньої особи / І. В. Спасибо-Фатєєва // Мала енциклопедія нотаріуса. – 2010. – № 3. – С. 72–75.

106. Труба В. І. Право дитини на виїзд за межі України / В. І. Труба // Актуальні проблеми науки і практики цивільного, житлового та сімейного права : матеріали Міжнарод. наук.-практ. конф., присвяч. 91-річчю з дня народження В. П. Маслова, (Харків, 15 лютого 2013 р.). – Х. : Право, 2013. – С. 50–52.

107. Чорна Ж. Л. Цивільно-правовий захист майнових прав та інтересів малолітніх і неповнолітніх осіб : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Чорна Жанна Леонтіївна. – Львів, 2005. – 178 с.

108. Чеховська І. В. Державна сімейна політика в Україні: теорія та практика реалізації : монографія / І. В. Чеховська. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня «Рута», 2013. – 736 с. – (42,78 друк. арк.)

109. Чеховська І. В. Соціальний захист одиноких матерів: аналіз основних положень законодавства / І. В. Чеховська // Актуальні проблеми сучасності : міжнародний юридичний вісник (теорія та практика). – 2017. – № 1 (5). – 191–201.

110. Чеховська І. В. Сурогатне материнство: теоретико-правові підходи до розуміння / І. В. Чеховська // Міжнародний юридичний вісник Університету ДФС України. – 2017. – № 6. – С. 58–65.

111. Лакей І. А. Аліментне зобов'язання на утримання дитини як вид сімейного правовідношення / І. А. Лакей, І. В. Чеховська // Порівняльно-аналітичне право. – 2016. – № 4. – С. 88–91.

Інформаційні ресурси й Інтернет

112. Аналіз даних судової статистики щодо розгляду справ і матеріалів місцевими загальними судами, апеляційними судами областей та міста Києва за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sc.gov.ua/ua/sudova_statistika.html.

113. Аналітична довідка за результатами опитування дітей віком 10–17 років у межах проекту «Права дітей в Україні: реалії та виклики після 20 років незалежності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/news/24361.html>.

114. Герман Е. Европа сошла с ума: слова «мать» и «отец» официально отменяются [Электронный ресурс] / Е. Герман. – Режим доступа : <http://za-prav.narod.ru/index/0-47>.

115. Декларація прав дитини, затв. резолюцією 1386 (XIV) Генеральної Асамблеї ООН : від 20 листопада 1959 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_384.

116. Декларація про соціальні і правові принципи, що стосуються захисту і благополуччя дітей, особливо при передачі дітей на виховання і їхнє усиновлення на національному і міжнародному

рівнях, прийнята резолюцією 41/ 85 Генеральної Асамблеї : від 3 грудня 1986 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_131.

117. Кодекс законов об актах гражданского состояния, брачном, семейном и опекунском праве (принят ВЦИК 16.09.1918) [Электронный ресурс] // Библиотека нормативно-правовых актов СССР. – Режим доступа : http://www.libussr.ru/doc_ussr/ussr_363.htm.

118. Навчально-методичний посібник для фахівців, які впроваджують програми підготовки до подружнього життя / за заг. ред. А. Й. Буковинського. – К. : Ліга-Прес, 2014. – 142 с.

119. На Одещині 17-річний юнак позбавив свою матір батьківських прав [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ditu.ks.ua>.

120. Населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp.

121. Постанова Черкаського окружного адміністративного суду : від 11 грудня 2013 р. (справа № 823/3367/13-а) [Електронний ресурс] / Єдиний державний реєстр судових рішень України. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36091709>.

122. Правовий висновок Верховного Суду України у спорі про індексацію розміру аліментів, визначеного судом у твердій грошовій сумі [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду України. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/B9232A78C0818A75C2257C1C003A563E?OpenDocument&year=2013&month=11>.

123. Правовий висновок Верховного Суду України у спорі про стягнення пені від суми несплачених аліментів [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховного Суду.

124. Про виконавче провадження : Закон України : від 02.06.2016 № 1404-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

125. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Калачева против России» [Kalacheva v. Russia] : от 7 мая 2009 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www1.umn.edu/humanrts/russian/euro/Rkalachevacase.html>.

126. Решение Европейского суда по правам человека по делу «Маркс против Бельгии (Marckx v. Belgium)» : от 13 июня 1979 г. [Электронный ресурс] // Европейский суд по права человека. Справочно-информационный центр: Российская Федерация. – Режим доступа : <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/marks-protiv-belgii-postanovlenie-vropejskogo-suda/>.

127. Узагальнення Верховного Суду України практики розгляду судами справ, пов'язаних із позбавленням батьківських прав, поновленням батьківських прав, усиновленням, установленням опіки та піклування над дітьми : від 11 грудня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/%28documents%29/BC46433F0E8648E8C2%20257B7C00491130>.

128. Харитонов О. І. Поняття та підстави виникнення сімейних правовідносин / О. І. Харитонов // Актуальні проблеми цивільного, сімейного та міжнародного приватного права (Матвєєвські цивілістичні читання) : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, (Київ, 16 вересня 2010 р.). – К. : КНТ, 2011. – С. 59–64.

Міжнародні видання

129. Абрамов В. И. Правовое закрепление прав детей и гарантии их осуществления / В. И. Абрамов // Международное публичное и частное право. – 2004. – № 4. – С. 34–39.

130. Айвар Л. К. Правовое положение суррогатного материнства в России. Пробелы законодательства / Л. К. Айвар // Юридический мир. – 2006. – № 2. – С. 28–35.

131. Александров И. Ф. Взаимодействие семейного, гражданского и административного права при регулировании семейных отношений / И. Ф. Александров // Актуальные проблемы правоведения. – 2006. – № 1. – С. 127–130.

132. Александров И. Ф. Правовое регулирование семейных отношений: соотношение семейного и гражданского права : дисс. на соискание науч. степени кандидата юрид. наук : 12.00.03 / Александров Иван Феоктистович. – Самара, 2004. – 200 с.

133. Антокольская М. В. Семейное право : учебник / М. В. Антокольская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрист, 2003. – 333 с.

134. Батова О. С. Проблемы классификаций судебных споров, связанных с воспитанием детей / О. С. Батова // Журнал российского права. – 2005. – № 6. – С. 135–145.

135. Гливинская И. Н. Особенности функций юридической ответственности в семейном праве / И. Н. Гливинская // Семейное и жилищное право. – 2010. – № 1. – С. 31–33.

136. Дженіс М. Європейське право у галузі прав людини: джерела і практика застосування / М. Дженіс, Р. Кей, Е. Бредні ; пер. з англ. – К. : АртЕк, 1997. – 624 с.

137. Основы законодательства Союза ССР и союзных республик о браке и семье от 27 июня 1968 г. № 2834-VII // Ведомости Верховного Совета СССР. – 1968. – № 27. – Ст. 241.

138. Простибоженко О. С. К вопросу о формальном выражении презумпции возникновения права общей совместной собственности на приобретенное супругами имущество / О. Простибоженко // *Práva a slobody človeka a občana: mechanizmus ich implementácie a ochrany rôznych oblastiach práva : Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (19–20 septembra 2014)*. – Bratislava : Paneuropska vysok á škola. – 2014. – С. 8–10.

139. Простибоженко О. С. Категория «интерес семьи» в правоотношениях супругов касательно распоряжения общим имуществом / О. С. Простибоженко // Особенности адаптации законодательства Молдовы и Украины к законодательству Европейского Союза : Международная научно-практическая конференция (27–28 марта 2015; г. Кишинев, Республика Молдова) / орг. ком. : В. Бужор и др. – Кишенев : Б. и., 2015. – Ч. 1. – С. 181–184.

140. Chekhovska I. V., Diachenko S. V. Formation of state family policy in Ukraine. European vector of contemporary jurisprudence: the experience of Ukraine and the Republic of Poland: Collective monograph. Volume 2. Sandomierz: Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – 524, [457–497] p.

141. Chekhovska I. V., Kovalova V. Theoretical and Practical Mechanisms of Development of Legal Science at the Beginning of the Third Millennium. Collective monograph. Tbilisi : Izdevnieciba «Baltija Publishing», 2018. – 300 p.

142. Irina Chekhovska, Lynne Marie Kohm. Child Policy & National Strength: Restoring Ukraine in the Best Interests of the Child. International Journal of the Jurisprudence of the Family. – 2018. – T. 8. – S. 95–122. URL : https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3167502

143. Chehovska I. V. Main Directions Of Optimization Of Providing Social Services System To Families In Ukraine. Issues of freedom, justice and necessary coercion in the course of the public relations regulation: periodical scientific journal of the International Academy of Science and Higher Education. The journal has British jurisdiction. (IASHE, London, UK) – 2017. – № 1. – C. 36–38.

144. Chehovska I.V. Theoretical And Methodological Approaches To Determination The Concept Of «State Family Policy»: Analysis Of Domestic And Foreign Experience. Issues of freedom, justice and necessary coercion in the course of the public relations regulation: periodical scientific journal of the International Academy of Science and Higher Education. The journal has British jurisdiction. (IASHE, London, UK). – 2016. – № 3. – C. 50–54.

145. Chehovska I.V. Priority Directions Of State Family Policy Of Ukraine. Issues of freedom, justice and necessary coercion in the course of the public relations regulation: periodical scientific journal of the International Academy of Science and Higher Education. The journal has British jurisdiction. (IASHE, London, UK). – 2016. – № 3. – C. 54–57.

146. Checa Martinez M. Study on Matrimonial Property Regimes and the Property of Unmarried Couples in Private International Law and Internal Law. National report: Spain. 46 p. European Judicial Network in civil and commercial matters. URL : http://ec.europa.eu/civiljustice/publications/docs/regimes/spanish_report_en.pdf

147. Ferrad F., Braat B. Property relationship between spouses. National report: France. 61 p. Commission on European Family Law. URL : <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Property.pdf>.

148. Ferrad F. Grounds for Divorce and Maintenance between Former Spouses. National report: France. 62 p. Commission on European Family Law. URL : <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/France-Divorce.pdf>

Навчальне видання

Чеховська Ірина Василівна, Самілик Людмила Олексіївна

СІМЕЙНЕ ПРАВО

ПРАКТИКУМ

Відповідальний за випуск

Д. Ф. Салахова

Редактор

*Л. Б. Дьомена
М. М. Грабарчук*

Форматування та
комп'ютерна верстка

Д. П. Завальницька

Здано до друку 25.04.2019. Формат 60×84/16
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 7,6.

Тираж 300 примірників. Замовлення № 794.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром
Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготовлювачів і
розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016*